

A politikai rendőrség pártszervezeteinek szerepe a büntetőpolitika érvényesítésében, 1959–1960

A szovjet csapatok támogatásával hatalomra került rezsimnek a forradalom leverését követő megtorlás és bosszú kereteinek elméleti (jogi, adminisztratív) és gyakorlati kialakítása nem ment egyik napról a másikra. Kádár János már 1956 november végén a rádióban, illetve a *Népszabadság* hasábjain meghirdette a megtorlást: „a népi demokratikus rendszer [...] diktatúra az ellenforradalmárok és a fasiszták számára”¹, de tisztában volt vele, hogy csak akkor tudja a bosszú gépezetét elindítani, ha ehhez rendelkezik valódi erővel, hatalmi potenciállal. 1956 végén az erőszakos szervezetek irányítását a párt és a kormány még nem tudta szilárdan a kezébe vonni, és maguk a testületek sem „álltak készen” egy ilyen súlyú és horderejű feladat végrehajtására.

A törvényerejű rendeletekkel kialakított különbíráskodás rendszerében nem rögtönzöttek, hanem tudatosan, lépésről lépésre, a lehetőségeket kihasználva, a moszkvai állami és pártvezetők politikai döntéseit követő (szovjet) állambiztonsági, katonai támogatás teremtette meg az osztályharcos felelősségre vonás – a rögtönbíráskodás, a gyorsított büntetőeljárás – feltételeit.² A hatalom képviselőiben fellépő politikai rendőrségi nyomozók, az ügyészségek, bíróságok alkalmazottai az új párt- és állami vezetés kívánalmainak megfelelően nem az igazság felderítését, a megtörtént cselekmények valóságú rekonstrukcióját tartották fő célkitűzésüknek. Céljuk a bosszú és a társadalom megfélemlítése volt, akár ártatlan emberek meghurcolása, börtönbe vagy akasztófára juttatása árán is. Azonban a különböző nyomozati, vizsgálati, ügyészségi és bírósági szakaszba jutott ügyek eltérő értelmezése, a megtorlásban szerepet vállaló szervek és személyek bizonytalankodása miatt a büntetőpolitika akadozott, az erőszakos szervezetek felett a párt és a kormány vezetése kezdetben nem tudott egységes irányítást gyakorolni.

Az ügyészségek munkájával kapcsolatban egyes vidéki főkapitányságoknál több esetben merült fel kifogás. A Szabolcs-Szatmár megyei rendőrfőkapitány például megtiltotta az ügyészeknek, hogy tagjai beléphessenek a börtönökbe, mert több alkalommal – véleménye szerint – szabálytalanul „mentettek ki” gyanúsítottakat onnan.³ (Egy 1957. februári utasítás szerint, amennyiben az ügyész az előzetes letartóztatást elrendelő határozatot nem hagyta jóvá, a gyanúsítottat 72 óránál tovább nem lehetett őrizetben tartani.)⁴

Ezért az érintett területek pártszervezeteire várt, hogy áttekintsék, hol és mit kell másképpen csinálni, hogy a megtorlás gépezete hatékonyabban működjön. Az MSZMP Belügyminisztériumi (BM) Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. február eleji javaslata foglalkozott a politikai rendőrség, az ügyészség és a bíróságok közötti együttműködés koordinálásának kérdésével. Czinege Lajos az Ideiglenes Központi Bizottság (IKB) Adminisztratív Osztályának (AO) vezetője pedig elkészített az állambiztonsági, bírói, ügyészi pártszervezetek vezetőivel egy olyan javaslatot, amely felölelte a fenti szervek legkülönbözőbb, gyakorta ellentétes, egymás közt feszültséget teremtő problémáit. Eszerint az alapvető nehézséget az jelentette, hogy a büntetőügyekben a politikai nyomozó szervek, tehát a BM ORFK II. (Politikai) Nyomozó Főosztály operatív részlegei kezdték meg az ügyek feltárását, a többi hatóság csak a II. Főosztály Vizsgálati Osztályának munkája befejeztével kapcsolódott be. Így előfordulhatott, hogy a „hozott anyag”, az állambiztonság által feltárt adatok kevésnek bizonyultak, az ügyészségek nem tudtak a hatalom által elvárt súlyos ítéleteknek kellő jogalapot kreálni. Témánk szempontjából már önmagában a fenti javaslat elkészítése is több mint jelzésértékű, rámutat arra, hogy a politikai rendőrség pártszervezeteinek irányító, koordináló funkciója nemcsak a szűkebb, saját területükön, de a munkájuk során együttműködő szervekre is vonatkozhatott.⁵

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1957. áprilisi ülésén Kádár a megtorlással kapcsolatos elégedetlenségének adott hangot: „Mi jól tudjuk, hogy ami az ellenforradalommal való leszámolást illeti, hogy a fáról levertünk egy csomó levelet, de a törzset még nem vágtuk ki. [...] Itt muszáj erősíteni. Már felmerült novemberben a

gondolat, hogy létre kell hozni a népbíróságot, amely a legfontosabb államellenes bűnök tárgyalásával foglalkozna. [...] A bírósági munka most a népköztársaság létét jelenti. Aki ellenforradalmár volt, azt meg kell büntetni. A népbíróság szervezetét fel kell állítani úgy, hogy mód legyen bármilyen ügyet tárgyalni. A favelésőprés elég jól meg van szervezve, a dolognak ez a része működik, de a többi nem működik.”⁶ Míg áprilisban a megtorlás felpörgetését kívánta, decemberben már annak lecsendesítését fogalmazta meg: „De hát már olyan rendőrséget, akit mindig taszigálni kell, hogy már ezt fogjátok le, meg azt fogjátok le, azután még azt mondja, hogy nem is helyes tulajdonképpen lefogni, így harcolni nem tudunk.”⁷

Az MSZMP büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről hozott 1957. decemberi PB-határozata⁸ hosszú hetek, hónapok egyeztetése, és több változat átírása után meghatározta a politikai rendőrség vizsgálati szerveinek módszereit, valamint az operatív feldolgozó munka keretét, irányát. Ismételten megállapították, hogy a politikai rendőrség, az ügyészség, a bíróság együttműködése nem megfelelő, s még következetesebben kell alkalmazni a büntetőpolitikában az „osztályszemléletet”. A párthatározat végén külön felhívták a figyelmet arra, hogy a fent említett állami szerveknél működő MSZMP-szervezeteket értesíteni kell a dokumentumról, és fel kell hívni a figyelmüket annak betartására. Egy utólag készített feljegyzésben azonban már arról döntöttek, hogy a teljes szöveget a PB tagjain kívül csak a belügy- és az igazságügy-miniszter, a Legfőbb Ügyész, valamint a Központi Bizottság (KB) Adminisztratív Osztálya kaphatta meg. A megyei pártbizottságok első titkárainak csupán egy úgynevezett Tájékoztatót küldtek. A titkos módosítás értelmében a többi KB-tag és a Titkárság elvileg nem is tudott a fenti rendelkezésről.⁹ A Tájékoztató utolsó pontja a pártirányításra vonatkozó megállapítást tartalmazott, ami felhívta a megyei, járási pártszervek, valamint a bűnüldöző szerveknél működő pártszervezetek figyelmét, hogy segítsék és ellenőrizzék a kormány büntetőpolitikájának gyakorlati végrehajtását. Majd megmagyarázta a segítő, ellenőrző munka lényegét: „A segítő és ellenőrző munkának főként abban a vonatkozásban kell jelentkeznie, hogy bűnüldöző szerveink dolgozói megértsék és munkájukban következetesen és egységesen megvalósítsák a kormány büntetőpolitikáját. El kell érni azt, hogy bűnüldöző szerveink az osztályharc követelményeinek megfelelően, de mindenfajta torzítástól mentesen végezzék tevékenységüket.”¹⁰

A következő év elején az igazságügy- és belügyminiszter, valamint a legfőbb ügyész közös utasítást adott ki a büntetőpolitika egyes kérdéseiről. A kormány 1958. február 28-ig le akarta zárni az „ellenforradalom” ideje alatti – általuk bűncselekménynek vélt – ügyek vizsgálati és büntetőjogi szakaszát, s ezek vizsgálatáról át kívánt térni a még aktív „ellenséges” csoportok elleni határozottabb fellépésre. Az ügyészségeknek – „ellenforradalmi” ügyekben – a nyomozás befejezésétől számított 30 napon belül kellett benyújtaniuk a bíróságokra az adott ügy vádiratát, amelyek ezeket az ügyeket soron kívül tárgyalták.¹¹

A politikai ügyeket általában a nyilvánosság kizárásával kellett tárgyalni, és a „kirívóan” enyhe ítéletekkel szemben törvényességi óvást kellett emelni. A megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok, és a megyei (fővárosi) ügyészségek vezetői együtt döntöttek el, hogy a „megtévedt” munkás-paraszt származásúnak minősítettekre bíróság vagy csak egy kis fejmosás vár. 1958 elejétől több szakaszban felülvizsgálták a vitás kérdéseket, és ahol azt állapították meg, hogy már maga a büntetőeljárás megindítása elérte a kívánt hatást, az eljárást megszüntették. Függetlenül tartották azok börtönbüntetését is, akikre egy évet meg nem haladó szabadságvesztést róttak ki, és tevékenységüket nem 1957. március 15. után követték el. Ezeket a puhább büntetőjogi szabályozásokat azonban csak a fent már említett „munkás-paraszt” származású kategóriára (és nem főbenjáró bűncselekmény esetében) vonatkoztatták. A fenti intézkedéseket azonban minden esetben csak az MSZMP megyei (fővárosi) intézőbizottságaival egyetértésben hajthatták végre, ami így azt jelentette, hogy a területi pártbizottságok a büntetőpolitika gyakorlati végrehajtói (is) lettek.¹²

1958 októberében a Belügyminisztériumban értékelték az első félévi munkát. A kormány és a párt büntetőpolitikájának elvei alapján az állambiztonsági szerveknek a munkavégzés során figyelemmel kellett lenniük a gyanúsított osztályhelyzetére, az

elkövetett bűncselekmény jellegére, és csak ezek mérlegelése alapján dönthetett őrizetbe vételről, vagy esetleg egy enyhébb intézkedés alkalmazásáról. A fenti differenciálás a párt általános, „népfrontos” irányvonalába illeszkedett, amely különbséget tett a rendszer állítólagos ellenségei, a „tudatos ellenforradalmárok” és az úgynevezett „megtévedtek” között. A Vizsgálati Osztály beosztottainak különbséget kellett (volna) tudni tenniük a főbenjáró és a nem főbenjáró bűncselekmények között, valamint vizsgálniuk kellett a gyanúsított „osztályhelyzetét” is. (Az „osztályhelyzet”, a „munkás-paraszt”, az „osztályidegen” stb. kategóriák nem szociológiai terminusok, hanem büntetőpolitikai „vádpontok” lettek.) Erre azért volt szükség, mert ha az illető nem főbenjáró vétséget követett el, és származása vagy osztályhelyzete alapján munkásnak vagy „dolgozó” parasztnak volt tekinthető, akkor – a fenti párthatározat alapján – az állambiztonsági szerveknek mellőzniük kellett a büntetőeljárás elindítását, s helyette a jóval enyhébb, úgynevezett „nevelő jellegű” intézkedések egyikét, például figyelmeztetést kellett alkalmazni. A gyanúsítottat ebben az esetben is ki kellett hallgatni, felelősségre kellett vonni (éreztetni kellett vele a bűnösségét), majd a figyelmeztetés keretében közölni kellett a gyanúsítással, hogy a párt fenti rendelkezése értelmében az eljárást megszüntetik ellene. A figyelmeztetett személyt nyilvántartásba kellett venni. A „megtévedt dolgozó osztályhelyzetűekkel” szemben alkalmazhatták – a párthatározatnak megfelelően – a figyelmeztetést, a társadalmi bíróságokat, a dolgozó munkahelyén az elkövetett cselekmény ismertetését, vagy esetleg a rendőrhatalósági figyelmeztetést. Abban az esetben, ha valaki nem volt ilyen szerencsés, és osztályhelyzete alapján osztályidegennek minősült, akkor viszont számíthatott a büntető eljárás lefolytatására.¹³

A fenti elvek következetes és egyértelmű végrehajtása azonban komoly feladatot jelentett a politikai rendőrség szervei számára. A felállított kategóriák, társadalmi csoportok osztályozása, annak eldöntése, hogy a gyanúsított melyikbe tartozott, nem volt könnyű. Szociológiai, társadalomtörténeti ismereteket hiába is kérnénk számon az állambiztonsági, bírói, ügyészi szervek akkori képviselőitől, a lényeg valószínűsíthetően nem is a fenti szabályozás pontos betartása volt. Ezzel a felemás „gesztusgyakorlással” a hatalom célja a társadalom megosztása, a pártvezetés társadalmi bázisának szélesítése volt.

A gyakorlatban azonban a fent ismertetett, az alapvető emberi szabadságjogokat, a törvény előtti egyenlőséget megkérdőjelező szabályozás végrehajtását a politikai rendőrség nem volt képes következetesen végrehajtani. Általánossá vált, hogy egy-egy személy őrizetbe vételekor tévesen ítélték meg az illető osztályhelyzetét, ezért a terheltet később szabadlábra kellett helyezni.¹⁴ (A megyei és a budapesti vizsgálati osztályokon a 632 fő letartóztatott közül 149 fő 1958 februárja és augusztusa között bűncselekmény hiányában szabadult.)

Az egységes jogértelmezés is problémát jelentett. A főbenjáró és a nem főbenjáró esetek minősítése, vagy a „megtévedt dolgozó” fogalmának értelmezése nem volt egyértelműen meghatározva, és így előfordulhatott, hogy a „tőkés osztályhelyzetű”, vagy éppen egy „horthysta erőszakszervet” egykori tagja is a fenti elvek alkalmazásával került szabadlábra. A jelentés szerint már az operatív feldolgozó munka kezdeti szakaszában meg kellett volna tudni állapítani, hogy „megtévedt” dolgozóval vagy „tudatos ellenforradalmárral” áll szemben a vizsgáló. Ehhez a politikai nyomozó szerveknek a „rég”, nyílt feldolgozó munkamódszerekről, valamint a bűncselekményt elkövetők mindenáron való letartóztatása helyett át kellett volna tudni állniuk az „új” módszerekre. Ahogyan megfogalmazták: „olyan kombinációs intézkedések alkalmazására, amelyek előnyösebben szolgálhatták a pártnak egy-egy társadalmi csoport, mondjuk a klérus, vagy az egykori csendőrök felé irányuló politikáját”. Ezek a munkamódszerek (bomlasztás, dezorganizálás, felszámolás, leválasztás), egyrészt az „ellenforradalmi” bűncselekmények megelőzését, másrészt a párt politikájának megvalósulását segítették volna, azonban nagyon lassan kerültek át az állambiztonsági szervek napi gyakorlatába. A politikai rendőrség beosztottainak olyan mértékű szemléletváltozására volt szükség, ami azonban nem ment egyik napról a másikra. Erősen élt az állományban a régi, úgynevezett „statisztikai látásmód”, vagyis az, hogy csak akkor eredményes egy nyomozás, ha megtörtént az őrizetbe vétel, a gyanúsított rács mögé került. Ezzel szemben a „feldolgozás” szakaszában történő figyelmeztetést, bomlasztást, leválasztást,

vagy egyéb megelőző operatív intézkedést – amellyel szintúgy elérhető volt egyébként a bűncselekmény félbeszakítása – nem tekintették eredménynek.

Nem tett jót a politikai nyomozó szervek önbecsülésének az sem, amikor – lehet, hogy pont a fent említett kombinációs intézkedések részeként – felsőbb szervek leállították az egyébként főbenjáró bűncselekménnyel alaposan gyanúsítható, osztályidegen származású személyek elleni eljárásokat. Különösen rossz néven vették ezt akkor, ha ez nem rendőri vagy ügyészi, hanem felsőbb pártutasításra történt. Ilyen eset volt, amikor egy megyei pártbizottság nem engedélyezte az eljárást a megyei tanács elnöke (Markó Gyula) ellen, aki az „ellenforradalom” alatt utasításokat adott kommunista funkcionáriusok elbocsátására. Hasonló eset volt, amikor egy rendőr alezredes (Szén István) ügyében szüntették meg az eljárást, vagy Madarász volt honvéd-vezérőrnagy ügye, aki „huligánokat” biztatott fegyveres ellenállásra, de ellene még a büntetőeljárás megindítását sem engedélyezték. Takács Endrét, aki a Soproni Városi Nemzeti Tanács elnöke volt és – állítólag – súlyos „ellenforradalmi” cselekményeket hajtott végre, a bíróság első fokon három évre ítélte el, majd másod fokon az eljárást megszüntették ellene.¹⁵

A büntetőpolitikáról hozott PB-határozat végrehajtása, illetve a politikai rendőrség pártszervezeteinek ezzel kapcsolatos munkája – egyes dokumentumok szerint – 1959 nyarára bizonyos változásokat mutatott a korábbiakhoz képest. Általános gyakorlattá vált, hogy már a feldolgozó munka során megkülönböztették az „osztályidegen” és a dolgozó osztályhelyzetű gyanúsítottakat, ami tulajdonképpen azt is jelentette, hogy az illető sorsa jóval a bírósági tárgyalás előtt eldőlt. Amennyiben nem főbenjáró bűncselekményről volt szó, a „megtévedtekkel” szemben őrizetbe vétel helyett figyelmeztetést javasoltak, s e mellett értesítették munkahelyének vezetőjét és annak párttitkárát is. Így jártak el, amikor az Erőmű Tervező Iroda néhány „osztályidegen” munkatársa – állítólag – a munka ellen izgatott, s hatásukra munkás-paraszt származású dolgozók is szabotázszt kíséreltek meg. Ekkor már csak a nem munkás származásúakat vették őrizetbe, a többieket figyelmeztették, beszélgetést folytattak velük, amelynek eredményeképpen, a dokumentum tanúsága szerint, többen megbánást tanúsítottak. A bűncselekmények megelőzésére, ellenséges csoportok bomlasztására is akadt példa. Az „ellenséges agitációt” folytató jehovista vallási közösség tagjai közül 72 órára őrizetbe vettek néhányat, majd beszélgetés után szabadon engedték őket.¹⁶

A vizsgálatra átadott személyek származás szerinti összetétele pedig – a politikai rendőrség statisztikáit összeállító szempontja szerint – „kedvezően” változott. 1959 nyarára az összes őrizetes mintegy 40%-a tartozott „osztályidegen” kategóriába, ami felülmúlta az előző évi arányt. Egyes politikai nyomozók azonban továbbra sem tartották „realizálásnak” a megelőző figyelmeztetést, a leválasztást és a bomlasztást. Még mindig előfordult bűncselekmény hiányában történő szabadlábra helyezés, ami azért alakulhatott ki, mivel többen nem ellenőrizték az ügynökjelentések tartalmát. Előfordult, hogy két éven keresztül tartottak – hálózati személy jelentése alapján – nyomozás alatt egy „csendőri leányát”, akiről aztán kiderült, hogy az apja sosem volt csendőri, hanem falusi szabó. Ezért javaslat született, hogy az MSZMP-alapszervek vezetőségei kezdeményezzenek bizonyos ügyek lezárásakor pártcsoport-megbeszéléseket, ahol az adott ügy tapasztalatait megvitathatják, és esetleg az agitációs munkában ezeket a tapasztalatokat felhasználhatják.¹⁷

1960-ra a vizsgálati szerveknél újabb szempontok is előtérbe kerültek, mint például az, hogy az illető a bűncselekményét november 4-e előtt vagy az után követte-e el. Az MSZMP belső reakció elleni harc kérdéseiről hozott PB-határozata¹⁸ értelmében az „ellenforradalom” ideje alatti botlásokat ekkorra már kevésbé kellett üldözni. Ugyanakkor a párt politikájának „liberális” irányát a politikai rendőrség állományának nagy része nehezen értette meg, mégpedig azt, hogy az MSZMP vezetése a kegyetlen megtorlás helyett egyre inkább a „finomabb” módszerekkel történő hatalomgyakorlás útjára lépett. Az állambiztonság hiába derítette ki az elkövetők kilétét, a számonkérésre már nem nyílt lehetőség. „Fel vannak derítve ellenforradalmi góccok, mint pl. a Móricz Zs. körtéri és egyebek. Itt a felelősségre vonás ma ezekben az esetekben nem történhet olyan formában, mint korábban a Corvin-közi stb. góccal. Ilyen kollektív felelősségre vonásról nem beszélhetünk, ilyen nem történhet, bár dokumentálva van. Az ezekben részt

vetteket csupán egyénileg lehet felelősségre vonni, csak főbenjáró bűncselekményekért, vizsgálati úton. Itt a személyek fel vannak derítve, dokumentálva vannak, de nyilván ma olyan eljárás alá vonni nem lehet, mint egy vagy két évvel ezelőtt. Egyes elvtársak ezt nem értik eléggé világosan, ezért merült fel, hogy szükséges foglalkozni vele, ahol részt vettek ebben a felderítésben részben a vizsgálatinál, ahol ez probléma az elvtársaknál.” Turcsán Józsefnek, a II. Főosztály párt-végrehajtóbizottságának tagjától származó fenti idézet szerint elsősorban a Vizsgálati Osztály állománya értetlenkedett a párthatározat végrehajtásakor, itt is az elveknek a gyakorlati megvalósítása okozott gondot.¹⁹

A vidéki szerveknél is hasonló volt a helyzet. A Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályán az állambiztonsági pártszervezet titkárának, valamint a pártcsoportvezetőnek kellett több alkalommal figyelmeztetni az operatív beosztottakat, hogy ha az ügynöki kapcsolattól kapott adatok, információk nem megalapozottak, akkor ne vegyenek őrizetbe „becsületes dolgozókat”, munkásokat. Ezért – egy dokumentum szerint – a Vizsgálati Osztály pártcsoportja rendszeresen értékelte a legfontosabb ügyek tapasztalatait, illetve a kommunista parancsnokok és a pártbizottságok, illetve a pártszervek vezetői is szorosan együttműködtek egy-egy konkrét ügy felderítésében, illetve a párt büntetőpolitikájának „helyes” értelmezésében.²⁰

Korom Mihály, a Politikai Nyomozó Főosztály pártbizottságának végrehajtó bizottsági tagja szerint: „az osztályharc adott szakaszán a büntetőpolitika alá van rendelve a párt politikájának”²¹, de a megfogalmazás sántított, mert az igazságszolgáltatásnak nevezett véres cirkusz, a büntetőpolitika, melyet az MSZMP vezető párttestületei, az Adminisztratív Osztály illetékes titkára, valamint a velük együttműködő igazságügyi és rendőri vezetők elméleti és gyakorlati döntései alkották, maga volt a párt politikája. A gyakorlatot az MSZMP irányítói által hozott párt-, majd kormányhatározatok, illetve az ezekből transzformálódott törvényerejű rendeletek alapozták meg. A legfelsőbb pártvezetés által vezérelt politikai döntéshozói mechanizmus az osztálypolitika szempontjai alapján már a letartóztatások előtt gyakorlatilag meghatározták a későbbi áldozatok sorsát.

1959–60-ra a megtorlások legvéresebb szakasza lezárult ugyan, és bár 1958 és 1959-ben több kivégzést hajtottak végre, mint az előző évben (1959-ben a Thököly úti felkelők ügyében egyszerre 12 halálos ítélet született), elővették az egykori csendőröket, az újvidéki vérengzés résztvevőit is, 1960-ban pedig a katolikus egyház elleni hajtóvadász teljesedett ki. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a megtorlás és terror, a párt által kialakított büntetőpolitika nem egyszerűen bosszúszomjból fakadt, hanem nagyon is racionális döntések eredménye volt. A bosszú alsóbb szinteken jelentkezhetett, mely éppen a büntetőpolitika elveinek érvényesülését akadályozhatta.

Forrásközleményemben most olyan, az állambiztonsági szervek, illetve azok pártszervezetei által 1959–1960-ban készített dokumentumokat publikálok, amelyek a párt büntetőpolitikájáról szóló határozatának végrehajtása során keletkezett tapasztalatokat a politikai rendőrség pártszervezetei látásmódja, értékelése szerint ismertetik. A II. Főosztály pártbizottságának összegző jelentése 1959-ben arról a vizsgálatsorozatról számol be, amelyet a pártszervezet a büntetőpolitikai határozat végrehajtása kapcsán az öt operatív szempontból legjelentősebb részlegnél végzett el. Pár nappal később a végrehajtó bizottság is megvitatta a jelentést, a vitáról készített úgynevezett határozati jegyzőkönyvet is közlöm, majd ugyanezen osztályok pártalapszervezeteinek a fenti témában egy évvel később készített jelentését adom közre. Az iratok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, valamint a Budapest Főváros Levéltárában találhatóak.

Dokumentumok

1. A II. Főosztály pártvégrehajtó bizottságának jelentése az MSZMP büntetőpolitikai határozatának végrehajtásáról. 1959. június 12.

MSZMP BM Szervezet
II. Főosztály Pártbizottsága

Szigorúan titkos!

51-I/1959.

Jelentés az MSZMP büntetőpolitika egyes kérdéseiről hozott párthatározat végrehajtásáról, s ezzel kapcsolatban a pártszervezetek munkájáról.

A határozattal kapcsolatban megvizsgáltuk a II/4., II/5., II/6., II/7., II/8. osztályok²² pártszervezeteinek munkáját, és ennek során az alábbiakat tapasztaltuk:

A vizsgált alapszervezetekben a párthatározatot, illetve a határozat alapján kiadott 103/1958 közös utasítást²³ taggyűléseken, pártnapokon, pártcsoport-értekezleteken és egyéb szakmai értekezleteken ismertették, megtárgyalták.

A határozat levitele az alapszervezetek tagsága felé módszerében nem volt egységes, bár a titkárok számára a BM Végrehajtó Bizottsága osztályi értekezleten ismertette a határozatot és az ezzel kapcsolatos közös utasítást. Több helyen a határozatról előzőleg szakmai értekezleten szereztek tudomást úgy, mint ami alapját képezi a 103-as közös utasításnak. Egyes alapszervezetekben a későbbiek során visszatértek a határozat ismertetésére. Így pl.: a II/5. alapszervezet pártnapon ismertette újól a határozat követelményeit, és a munka során szerzett tapasztalatok tükrében világította meg a határozat végrehajtásával kapcsolatban felmerült egyes eredményeket, illetve hiányosságokat.

A határozatot az alapszervezetek tagsága meglepedéssel fogadta, több elvtárs adott kifejezést annak – a határozat tárgyalása során –, hogy helyesli a Párt álláspontját, mely megköveteli, hogy bizonyos bűncselekményeknél az elkövető osztályhelyzetét figyelembe véve szabjuk meg számára a büntetést. Kezdetben az operatív állományban volt olyan szemlélet, hogy a határozat végrehajtását a vizsgálati, ügyészi és bírói szervek feladatává korlátozta. Ez időben más elvtársak nem látták világosan, hogy kit lehet megtevédtnek tekinteni. Különösen a Vizsgálati Osztályon okozott problémát egyeseknél a főbenjáró és nem főbenjáró bűncselekmények közötti különbségtétel. E kérdéseket a párttagság megvitatta, s a viták során sikerült helyes álláspontra jutni, s ma már megállapítható, hogy az állomány többsége felismerte a határozat politikai jelentőségét, ismeri a határozat lényegét, és azt gyakorlati munkájában szem előtt tartja.

A határozat megértését és alkalmazását alátámasztják az operatív és vizsgálati munkában elért eredmények is. Az operatív osztályok a határozat után fokozottabban törekszenek arra, hogy munkájukat éllel [sic!] az osztályellenség kategóriái felé szervezzék meg. Ezt visszatükrözi a Nyilvántartó Osztály által készített statisztika is, melyből kitűnik, hogy a feldolgozás alá vont személyek többsége ellenséges kategóriához tartozó személy. Ezt a törekvést fejezi ki az a tény is, hogy a hálózati osztályok a beszervezéseket mindenekelőtt az osztályidegenek köréből hajtják végre. Pl.: a II/5. Osztályon 1958-ban beszervezett hálózati személyeknek több mint 60%-a osztályidegen.

Számos példával találkozunk, mely azt tükrözi, hogy az elvtársak már a feldolgozó munka során megkülönböztetést tesznek az osztályidegen és a dolgozó osztály tagjai között. Ma már valamennyi operatív osztályon gyakorlattá válik az a módszer, hogy a jelentésekben az illető személy neve mellett mindjárt megjelölik osztályhelyzetét is. Pl.: a II/4. Osztályon néhány hónappal ezelőtt az egyik vasútállomáson szabotázsnyilvánosság kísérlet történt. Az ügyet kivizsgáló elvtárs jelentésében megírta, hogy a gyanúsított személyeket nem javasolja őrizetbe venni, tekintve, hogy 3 munkásról van szó.

Kezd polgárjogot nyerni az a gyakorlat is, mely a megtevédtek felé – ha bűncselekménye nem főbenjáró – őrizetbe vétel helyett figyelmeztetést javasol. A II/6. Osztályon, ahol gyakran élnek ezzel az eszközzel, hasznos módszerként alkalmazzák amellet, hogy a figyelmeztetésekről értesítik az adott objektum párttitkárát és vezetőjét is. Így jártak el az Erőmű Tervező Iroda esetében, ahol több osztályidegen személy a munka ellen izgatott, és ennek hatása alá került néhány munkásember is. Az osztályidegeneket őrizetbe vették, a munkásokat figyelmeztették, megbeszélték velük, hogy kiknek a hatása alá kerültek. A dolgozók ezt kedvezően fogadták, és a figyelmeztetésben részesült munkások többsége, cselekedetét megbánva, az intézkedést humánusnak tartotta. Hasonló intézkedésekkel a vizsgált osztályokon mindenütt találkozunk.

Hasznos törekvések vannak egyes osztályokon a bűncselekmények megelőzésére, az ellenséges csoportok bomlasztására is, ha a cselekmény elkövetői dolgozó kategóriába tartozó személyek, vagy fiatalok. A II/5. Osztály pl.: a választások előtt gondos kiválasztás után részleges realizálást hajtott végre a jehovisták között, hogy visszaszorítsák ezek ellenséges agitációit. A realizálás során néhány személyt 72 órára őrizetbe vettek, és emberséges módon beszélve velük mint dolgozó kisembereket utána kiengedték őket, megértetve velük, hogy a Munkás – Paraszt Forradalmi Kormány [sic!] nem tör életükre. Kiengedésük a szektában komoly zavarokat okozott, s ők voltak azon, hogy minél több jehovista részt vegyen a választásokon. Ennek hatására csökkent a szekta tagjainak a választásokkal szembeni komoly ellenállása.

Az operatív szervek differenciált munkája jelentkezik a vizsgálatra átadott személyek osztályösszetételén is, mely a párthatározatban előírt követelményeknek megfelelően alakul. 1958-ban az összes őrizeteseznek mintegy 40%-a tartozott osztályidegen kategóriába, mely az előző évi állapothoz viszonyítva javuló tendenciát mutat. A Vizsgálati Osztály a nem főbenjáró bűncselekményt elkövetettek között helyesen alkalmazza a megtévedtekre vonatkozó párthatározatot, és többet ezek közül szabadlábra helyezett, s nem adta át a bírósági szerveknek. A Vizsgálati Osztály is gyakran él a figyelmeztetés eszközével a megtévedtek felé.

Mindezek a tények azt bizonyítják, hogy az állomány többségében kezdi megvetni a lábát a párthatározat követelménye szerinti munka. Többségük a határozatot megérti és munkájában igyekszik alkalmazni. Anélkül, hogy a fent felsorolt eredményeket csökkenteni akarnának, a tényleges helyzet megítélésére meg kell hogy jegyezzük, hogy az állomány még nem az eredményekben kifejezésre jutó szinten alkalmazza gyakorlati munkájában a párthatározatot. Itt figyelembe kell venni, hogy a szakmai vezetés nagyobb részt csak azt engedélyezi realizálni, mely megfelel a párthatározat követelményeinek. Ezt a megállapítást a következő tényekkel lehet alátámasztani:

Korábban a preventív intézkedések során az állomány részéről a szakmai vezetés felé nagy volt a nyomás öncélú, a párthatározattal ellentétes őrizetbe vételek foganatosítására. Ez időben lábra kapott az operatív állományban egy nézet, mely szerint lehetőség van a törvényességet kicsit lazítani a cél érdekében. Még ma is él – bár korántsem olyan nagymértékben, mint korábban – az állományban a realizálás egyoldalú „őrizetbe vételi” értelmezése. Ez kifejezésre jut abban, hogy egyes elvtársak még ma sem tartják realizálásnak a megelőző figyelmeztetés, leválasztás és bomlasztás módszerét. Ugyancsak a határozat meg nem értése tükröződik olyan tényekben is, hogy nem kellően ellenőrzik az ügynökök jelentéseit, az operatív állomány egy részében kritikátlan, vak hit mutatkozik meg az ügynök által jelentettekkel kapcsolatban. Pl.: a II/5. Osztályon az egyik operatív tiszt két éve tartott feldolgozás alatt, ügynöki jelentések alapján, egy úgynevezett „csendőr leányát”, akiről csak két év után derült ki, hogy apja sohasem volt csendőr, hanem falusi szabó kisiparos volt. Az ügynökök jelentéseihez való kritikátlan viszony az oka nem egy esetben annak is, hogy még mindig előfordul bűncselekmény hiányában történő szabadlábra helyezés, mivel elmulasztják a követelményeknek megfelelően az ügynöki jelentések ellenőrzését és kellő dokumentálását. A hibák gyökere véleményünk szerint a munkában még mindig tapasztalható szubjektívizmus, mely mindenekelőtt abban fejeződik ki, hogy a feldolgozás alá vett személyeknek egyoldalúan csak a rossz oldalait veszik tekintetbe, s a rendelkezésre álló tényeket a célnak megfelelő szájíz szerint csoportosítják. Ez megmutatkozik az operatív munka minden formájánál, a beszerzési javaslatok, kombinációk, k[környezet]t[anulmány]k, őrizetbe vételi javaslatok elkészítésénél.

Ez a szemlélet és ennek megfelelő gyakorlat amellett, hogy az operatív munkában zavart okoz, politikailag is komoly károkat okoz.

Összefoglalva: megállapítható, hogy az MSZMP büntetőpolitikájára hozott párthatározatot a Politikai Osztály²⁴ állománya lényegében ismeri, és van erőfeszítés részéről a határozat követelményének szem előtt tartásával végezni a munkáját. A még meglévő hiányosságok kiküszöbölésére a következőket javasoljuk:

1. A pártalapszervezeteinkben, pártnapokon hasznosnak tartanánk megtárgyalni a Tanulmányi Osztály által elkészített előadást, mely a szocialista törvényesség egyes kérdéseit, a főbenjáró és nem főbenjáró bűncselekmény közötti különbséget tárgyalja.

Ugyancsak szükségesnek tartanánk hasonló módon a pártalapszervezetekben megtárgyalni Rajnai elvtárs által készített anyagot,²⁵ mely a differenciált munkáról szól. Az anyagok megtárgyalásánál szükséges felhívni az alapszervezetek figyelmét, hogy a saját osztályuk életéből vett példákkal illusztrálják az előadás mondanivalóit.

2. A Párt Végrehajtó Bizottsága hívja fel az alapszervi vezetőségeket arra, hogy kezdeményezzenek bizonyos ügyek lezárásánál pártcsoport-megbeszéléseket, ahol az adott ügy feldolgozásának és realizálásának tapasztalatait vitatják meg a büntetőpolitikáról szóló határozat jegyében.

3. Hasznos volna, ha egyes alapszervezetek kezdeményeznék azoknak a személyeknek az utólagos ellenőrzését, akikkel szemben a párthatározat óta eltelt időben a megbocsátás politikáját alkalmaztuk. A részleges ellenőrzés ezek felé azt mutatja, hogy nagy részük ma becsületesen dolgozik. Ezeket a tapasztalatokat helyes volna az agitációs munkában felhasználni, ezen keresztül is bizonyítani Pártunk büntetőpolitikájának helyességét.

Budapest, 1959. június 12.
Készült: 15 példányban

Komornik Vilmos²⁶

[Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXXV (29) 1960/c/2. ő. e. Aláírás nélküli, géppel írt tisztázat.]

2. Részlet a politikai rendőrség MSZMP végrehajtó bizottsága 1959. június 16-i ülésének jegyzőkönyvéből

MSZMP BM II. Főosztály
Pártvégrehajtó Bizottsága

Szigorúan titkos!

Jegyzőkönyv az 1959. június 16-i VB-ülésről

Jelen vannak: Kerekes Pál, Radványi Dezső, Kardos Géza, Makádi János, Tóth Endre és Komornik Vilmos elvtársak, a VB tagjai.

Meghívottak: Rajnai Sándor, Mérő Károly.²⁷

Kerekes elvtárs: megnyitja a VB-ülést. Bejelenti, hogy a mai napirend két pontból áll:

1. Jelentés a Párt büntetőpolitikai egyes kérdéseiről hozott határozatának végrehajtásáról, ezzel kapcsolatban a pártszervezetek munkájáról.

Előadó: Komornik Vilmos elvtárs.

2. Különfélék

Megkérdezi, van-e valakinek a napirendi pontokkal kapcsolatban észrevétele.

A VB a napirendi pontokat elfogadta.

Megkérdezi Komornik elvtárustól, van-e kiegészíteni valója:

Komornik elvtárs:

Az anyag elkészítési módjával kapcsolatban megjegyzi, hogy ezzel már huzamosabb ideje foglalkoztak, kb. fél éve hozzávetőleg végleges megfogalmazásban terjesztették elő, így elképzelhető, hogy van benne egy pár példa, ami ma már nem jellemző, de mégis érdemes foglalkozni. Ők nem vizsgálták az operatív munka valamennyi formájánál megtalálható hibákat, eredményeket, ez nem is volt a bizottság feladata. Egy szemponton keresztül vizsgálták a kérdéseket, ez pedig a büntetőpolitikában meghatározott osztályszempontok érvényesítése, azt próbálták megmutatni, hogy az állomány, a vezetés és a beosztottak milyen szinten értik, milyen problémák vetődtek fel és milyen hiányosságok vannak.

Miután elkészítették a jelentést, vették észre, hogy bizonyos baloldali hiányosságokat tükröz csak a jelentés, a jobboldaliakat nem. Természetesen a határozat végrehajtásánál, mint erre volt is példa, voltak e kérdésben jobboldali torzítások is, de jelenleg is – szerinte – még mindig a baloldali elhajlás a döntő kérdés a belügyi állománynál – bár ezen lehet vitatkozni.

Kerekes elvtárs:
Megkérdezi, kinek van kérdése.

Kardos elvtárs:
A szakmai vezetők milyen módon segítik a határozat megértését az állománnyal? (A jelentésben is túlsúlyal szakmai vonalon vetődik fel a probléma.) Mi a tapasztalat: a pártszervezetek vezetőségeinél mennyire megértett probléma ez. (Az első félévi munkatervben néhány helyen szerepelt csak ez a probléma.)

Rajnai elvtárs:
Az írásos elemző résznek mi lesz a sorsa, kiadásra kerül-e?

Kerekes elvtárs:
A jelentésben nem szerepel, ezért felveti, van-e kép a II/1., II/2. Osztályokról? Többször felmerült már, hogy a központi osztályok adjanak alapos segítséget a megyei osztályoknak, ez felmerült-e a bizottság munkája során? Komornik elvtárs felvetette, hogy a jobboldali hiányosságokat nem vették figyelembe. Voltak olyan esetek, amikor a határozat büntető oldalát nem alkalmazták általában. Amikor a törvényesség kérdését vizsgálták korábban, akkor is tapasztalták, hogy csak az egyik oldalát nézték meg, ami az állampolgárok jogait célozta. Felveti a hazatérő disszidensek kérdését. A javaslatokban szerepel egy olyan pont, hogy a Tanulmányi Osztály tartsa meg az előadását – ez nem volt még megtartva sehol: (Nem.)

Makádi elvtárs:
Az alapszervezetek napirenden tartják-e a határozatot (taggyűlés, oktatás), foglalkoznak-e vele, a felmerült problémákat igyekeznek-e megválaszolni? A határozat 2. pontját nem egészen érti, mert az, hogy bizonyos ügyekben tartsanak megbeszéléseket, dekonspirációhoz vezetne. (Komornik elvtárs: a bizottság arra gondolt, hogy ezt az egyes ügyek befejezése után tartsák meg.)

Komornik elvtárs:
A szakmai vezetés milyen módon segíti megértetni a határozatot? A szakmai vezetés egy sor fórumon, különböző ügyek feldolgozásánál – azontúl, hogy ismertették a parancsot – különböző értekezleteken ilyen szellemben szólnak hozzá. Náluk pl. volt egy taggyűlés, kb. 2 hónapja egy pártnap, pártcsoport-értekezleteket tartottak, de a mindennapi munkában is próbálnak a határozatnak érvényt szerezni. Valószínű így van ez más osztályoknál is. Mielőtt egy személlyel valamit kezdeni akarnak, figyelembe veszik, hogy milyen kategóriába tartozik az illető. Ma már átvődött a vezetők körében, hogy a párt büntetőpolitikájának osztálymértéke milyen, és ezt a gyakorlati munka során számtalan esetben kifejezésre juttatják, és annak megfelelően engedik vagy nem engedik az ügyeket.

A pártszervezetek vezetőségeinél mennyire megértett a határozat? Beszéltek a vezetőségi tagokkal, úgy tapasztalták, hogy értik – más kérdés, hogy a gyakorlati munkában hogyan használják – elvileg teljes megelégedéssel találkozott a határozat, és ismerik is mindenhol.

A megyei osztályoknak nyújtanak-e segítséget? A gyakorlati munka során nyújtanak segítséget, ezt az ő osztályuknál is tapasztalta, mert bizonyos ügyek feldolgozása során a hozzájuk felkerülő anyagokat ilyen szempontból elbírálják. Ha találnak olyat, aki pl. a megtévesztettek kategóriájába tartozik, és ki akarják rekeszteni, akkor arra felhívják a vidéki osztály figyelmét. Volt olyan eset, hogy Szegeden őrizetbe venni javasoltak egy személyt, amit ők nem tartottak helyesnek, lementek Szegedre, és megbeszélték velük az ügyet. A vizsgálati osztályon is számtalan példa van, hogy figyelmeztetéssel oldanak meg ügyeket eljárás helyett, mert a párt büntetőpolitikája alapján nézik a kérdéseket.

Kihangsúlyozza, hogy távolról sem volna igaz a kép, ha úgy fognák fel, hogy az állomány az eredményekben tükröző szinten érti és alkalmazza a határozatot. Véleménye szerint a pártszervezeteknek és a szakmai vezetőknek még nagy a feladata az

állománnyal való megértetés vonalán. Nagyobb, mint az az eredményeinkből visszatükröződik. Súlyos hibák tömegesen nem fordultak elő, de ez azért volt, mert az osztályvezetés, a főosztályvezetés nem engedett. A centralizmus meggátolta a súlyos hibákat, de ettől függetlenül a pártszervezeteknek látni kell, hogy még komoly nevelő- és felvilágosító munka szükséges, különösen az egyes konkrét esetek kapcsán hívta fel a figyelmet.

A törvényesség kérdése. Ez szélesebb kérdés, és ilyen jellegű anyagot már tárgyaltak egyszer. A törvényesség kérdésének egyik döntő tényezője az osztálypolitika érvényesítése. Ez a párthatározat kimondja, hogy melyik az a kategória, melyet a törvény teljes szigorával súlytani [sic!] lehet és kell, és melyik az, amelyiknél a megbocsájtás [sic!] politikáját kell érvényesíteni. A törvényesség kérdését ezért részletesen nem is tárgyalták. A hazatelepítésnél még a határozat megjelenése előtt figyelembe vették az osztályhova-tartozását az adott személynek, és az a politika érvényesült, hogy osztályidegen személyek – hacsak nem valami különleges vagy operatív érdek fűződik hozzá, hogy visszatérjenek – kérelmét általában visszautasítják. Tehát ott az osztálypolitikát érvényesítik.

Az alapszervezetek napirenden tartják-e a határozatot? Olyan szinten, mint pl. taggyűlés, pártnap – nem tartják napirenden, és van is bizonyos visszaesés még pártcsoportszintű napirenden tartás vonalán is – egyes alapszervezetektől eltekintve, legalábbis náluk, általában újra napirendre tűzni a kérdést minden alapszervezetnél nem volna célszerű – véleménye szerint. Az elvek nagyjából világosak, ami hiányosság az az, hogy a gyakorlati munkában nem mindig pontosan a határozatnak megfelelő alkalmazás van betartva. Az volna hasznos, ha a kérdést most már nemcsak általánosságban, hanem konkrét kérdések kapcsán tűznék napirendre. Ez nem mond ellent annak a javaslatnak, hogy a 2 előadást megtartsák, melyek még az elvek tisztázásához segítenek hozzá.

Kardos elvtárs:

A megbocsájtásokat [sic!] a szakmai munka értékelésénél hogy veszik a szakmai vezetők? Korábban az volt a mérce, hogy hány őrizetbe vétel volt. Ilyen esetben ez befejezett ügynek számít?

Mérő elvtárs:

Az operatív szervek részéről történt figyelmeztetésnél jogilag megvizsgálják-e, hogy esetleg nem volna-e szükséges az illetőt inkább eljárás alá vonni. Tehát elég-e mindig csak a figyelmeztetés?

Komornik elvtárs:

A szakmai vezetés hogy értékeli? A szakmai vezetők az állomány felé több esetben kihangsúlyozzák, hogy realizálás az is, ha nem őrizetbe vétellel zárják le az ügyet. Ezt több esetben kifejezésre juttatják a jutalmazásoknál is. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az állományban nem él még ma is elég mélyen az a szemlélet, hogy a figyelmeztetést nem számítják olyan realizálásnak, mint az őrizetbe vételt. Általában ez helyes is, ha olyan személyeket vesznek őrizetbe, akik megérdemlik, de azt látni kell, hogy nem vehetnek őrizetbe olyanokat, akik abba a kategóriába tartoznak, akikkel szemben a megbocsájtás [sic!] elvét kell alkalmazni. Még mindig lehet sok példát felhozni, hogy ilyenekre is tesznek őrizetbe vételi javaslatot.

A kérdéshez tartozik, hogy sokszor túl enyhe a figyelmeztetés. Vannak olyan jelenségek, hogy az őrizetbe vétel indokolt lenne, és mégis figyelmeztetéssel zárják le az ügyet, de ez nem jellemző. A jellemző az, hogy számtalan javaslattal ostromolják a vezetőket, és ha a beosztottakra bíznák, akkor naponta 20–25 papot és diákot őrizetbe vennének, kisebb bűncselekményekért is. A vidéki osztályok munkáját nem nézték meg.

Most voltak fenn a megyei alosztályvezetők, és tapasztalták, hogy nem egy főosztályvezető a beszerzéseknél még mindig abból indul ki, hogy hány operatív tiszt dolgozik a területen, és ebből [ki]folyóan egy félév alatt hányat kell beszervezni – tehát nem a tényleges szükségletből indulnak ki. Ebből következik, hogy nem is mindig ismerik a területet. Sok kérdést ölel fel és sok fokon el lehet torzítani a párt büntetőpolitikáját, de

azt látni kell, hogy a sok hiányosság ellenére is a határozat megjelenésétől fordulat következett be, és komoly eredmények vannak ezen a területen, ami nem azonos szintet mutat, de mutatja a szakmai vezetők tisztánlátását.

Hozzászólások:

Rajnai elvtárs:

A jelentésben foglaltakkal, megállapításokkal egyetért, a helyzetet ezen a téren helyesen tükrözi, és a vizsgálat módszere is helyes volt, mert nemcsak az őrizetbe vételi eljárásokra szűkítették le a kérdést, hanem megnézték, hogy az operatív munka a felderítés irányában hogyan érvényesül. Felveti azonban, hogy mégis az a benyomás, hogy a büntetőpolitikai eljárást nem helyes egy oldalról vizsgálni. Abból indul ki, hogy a politikai nyomozó szervezeteknek van egy alapvető funkciójuk, és ez az ellenség üldözése. Ennek során az állomány követ el különböző hibákat, mert olyan eszközöket is alkalmaz, melyek ártatlan állampolgárok érdekeit is sértik. Tehát az is egy fontos kérdés, hogy az állomány követ-e el hibákat ezen a téren, mennyi hibát, és ezt a jelentés tárgyalja is. Nem elemzi azonban a jelentés, hogy az ellenség üldözésének foka jelenleg hogy áll, és ezt nem is lehet nélkülözni a jelentésből. Azért kérdezte meg, hogy mi lesz a sorsa a jelentésnek.

A büntetőpolitika végrehajtásának az a része, hogy a határozat kötelez az ellenség aktív üldözésére, ebben az okmányban kicsit túl praktikus van megfogalmazva, mert azt néztük, hogy mennyiben követ el hibákat, a fő funkciót nem érintjük. Ha a jelentés csak egy belső megbeszélés alapjául szolgál, akkor megfelelő, de ha már az állambiztonsági munka helyzetét is mérlegeli, akkor nem maradhat ki az ellenség üldözéséből adódó feladat. Az állomány differenciált munkára való nevelését nem szabad reszortfeladatnak tekinteni, mert az anyagból az alapvető szemszög hiánya ilyen következtetésre vezet.

Felmerült, hogy a vezetők eredmények tartják-e a figyelmeztetést. Az a benyomásom, hogy az nem egy ilyen egyértelműen leszögezhető dolog, hogy az is eredmény, ha valakit őrizetbe vesznek, és az is, ha úgy zárják le az ügyet, hogy megállapítják, hogy ártatlan. Ez a munka szempontjából negatívan felvetett kérdés. Más dolog az, ha egy elvtárs sokat dolgozott az ügyben, meg kell dicsérni, de nem ugyanúgy, mint azt, aki ellenséges elemet derített fel, és őrizetbe vette.

A jelentésből úgy néz ki, hogy a Politikai Nyomozó Főosztály komoly csapásokat mér az ellenségre – mert ennek az ellenkezője nem derül ki –, emellett követ el hibákat is, úgy, hogy nem mindig tartja tiszteletben a törvényességet. Nem így áll a helyzet, hanem úgy, hogy az ellenséges elemek felderítése nem olyan szinten áll, mint kellene. Ez az apparátus megy előre, követ el hibákat, nem mindegy azonban, hogy megy előre. Egy ilyen okmányban érdemes erről is beszélni. Akkor, amikor arról beszélünk, hogyan tartják tiszteletben az állampolgárok jogait, nem nélkülözhető az, hogy az operatív munka fő funkciójáról, az ellenséges elemek tevékenységének megismeréséről beszéljünk.

Szerinte a büntetőpolitika alkalmazásának napirenden tartása az alábbi 3 szempontból fontos: 1. Az állományt megvédjük, hogy osztályszempontból helytelen őrizetbe vételeket foganatosítson. 2. Ezen keresztül is egy széles társadalmi bázist teremtünk, melyre támaszkodhatunk. 3. Megkíméljük az apparátust, hogy feleslegesen dolgozzon, és azt az erőt is az ellenség felé irányítsa.

Az a benyomása, hogy tisztán véve a kérdést – az elmondottaktól függetlenül – mechanikus vizsgálat, ami csak egy oldalról kutatja meg a problémákat. Az állomány vezetésénél nemcsak az a szempont van, hogy hibákat ne kövessen el, hanem az is, hogy üldözze az ellenséget. Az okmányból pedig nem ez derül ki.

Az okok kereséséhez. Miért van az, hogy az állomány részéről van egy nyomás őrizetbe vételek végrehajtására? Az, hogy az állomány törekszik az őrizetbe vételekre, annak az az oka, hogy nagyon kevésbé ismeri az ellenség tevékenységét. Az operatív munkában meglévő hiányosság tolja át az elvtársakat a politikai hiba elkövetésére, úgy, hogy nagyon egysíkú a felderítés, és aki ebbe a keskeny folyosóba bekerül, azt őrizetbe veszik. Ez megint abból a szempontból indok, hogy az operatív felderítés nem kellő mélysége közvetlen összefüggésben áll ennek a határozatnak a nem ismerésével. Az

osztályellenség felé végzett munkában irányítást kell biztosítani, és akkor a büntetőpolitikai elvek betartása is könnyebbé válik. Ezeket azért vetette fel, mert ezektől nem szabad elszakítani a kérdést. Ma a helyzet ténylegesen nehezebb olyan szempontból, hogy az operatív tisztnek abban van a problémája, hogy nagyon vékony az a felület, amivel foglalkozik, és ez nehezíti a munkát. Ő is úgy látja, hogy ezt a kérdést napirendről levenni – sem pol[itikai], sem szakmai vonalon – nem lehet.

Radványi elvtárs:

Nem könnyű ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban az álláspontot kifejezni. Ennél a jelentésnél az a helyzet, hogy van néhány tényező, amit figyelembe kell venni, hogy miért ilyen a jelentés. Az egyik az, hogy ez a jelentés nem félév [sic!], hanem annál régebben is készült, még a múlt évben, ami azt jelenti, hogy az azóta eltelt jó néhány hónap sok tapasztalatot halmozott fel, ami a jelentésben nincs meg, annak ellenére, hogy a nem időszerű dolgokat kihúzták. A másik dolog, ami nyomot hagy az anyagon, az, hogy amikor a jelentés elkészítésére a feladatot megkapták, a határozat megjelenése után voltak nem sokkal, és azt kellett megnézni, hogy a pártszervezetek hogyan tudatosították és hogyan segítették. Ez leszűkítette és megnehezítette a munkát. A büntetőpolitikai kérdések felvetése olyan dinamikusán indult el, hogy szinte nem telt el egy nap, hogy erről a kérdésről ne lett volna szó. A pártszervezet még fel nem ocsúdhatott, mert annyira erőteljesen jött ez a kérdés a szakmai vonalról, hogy kialakult a közvélemény, de hogy ennek érdekében mennyit tett a szakmai vonal és mennyit a pártszervezet, azt nem lehet megfogni, annyira összefolyt. Olyan közvélemény alakult ki az állományban, hogy politikailag teljesen egyértelmű helyeslés van a büntetőpolitikával kapcsolatos párthatározatot illetően. A munka gyakorlatából adódhatnak problémák, de az elvek egyértelmű helyesléssel találkoztak. Jó néhány érv volt az emberek számára, melyek bebizonyították, hogy az ellenség ellen globálisan harcolni nem lehet, hanem a harcot le kell bontani konkrét személyekre. Megértette az állomány, hogy nem lehet körbe forogva mindenfelé ökölcsapásokat mérni, hanem meghatározott célokra kell. Elvileg tehát egyértelmű a helyeslés. Ami problémaként jelentkezett, az az, hogy az emberek képességeiktől függően a munka közbeni problémákat mennyire tudják megoldani, és vannak olyan emberek, akik még nem állnak azon a fokon, hogy a nehezebb oldalát tudják választani az operatív vagy vizsgálati munkának.

A jelentés nem mélyedt el azokban a kérdésekben, amelyeket Rajnai elvtárs felvetett, az azért volt, mert a jelentés rég készült, és kötött volt annyiban, hogy azt kellett megnézni, a pártszervezetek mit tettek a határozat végrehajtása érdekében. A másik kérdés pedig az, hogy az az álláspont, amit Rajnai elvtárs felvetett, az azóta eltelt időszakban kristályosodott ki.

Van egy veszély, amire nem fordítottak figyelmet, ez pedig az, hogy vannak politikai kérdésekben és az operatív munkában zavarok egyes szerveknél és beosztottaknál. Pl.: összekeverik az osztályhelyzet és a kategóriák kérdését. (Egyébként Komornik elvtársnál is lehetett tapasztalni ezt.) A Vizsgálati Osztályon, ahol általában jogilag fejlett elvtársak dolgoznak, ott is teljes zűrzavar van, hogy mit értsenek osztályhelyzet és mit kategória alatt. Osztályhelyzet szempontjából sorolják be pl. a huligánokat, pedig az nem helyes. A megbocsájtás [sic!] kérdésénél felmerül az a probléma, hogy az illető főbenjáró bűnös-e, vagy nem? Ezek sok elvtársnál oda vezetnek, hogy az operatív munka szakaszában megalkusznak, a könnyebb lehetőséget választják, és a terhelő adatok alapos feldolgozása helyett egy megbékélt álláspontot, pl. a hazafias alapot választják. Ma hallott egy esetet, hogy közönséges utcalányokat hazafias alapon szerveznek be, de ez politikai ügyekben is megnyilvánul. A veszély ott van, hogy szép számmal akadnak olyanok, akik leegyszerűsítik a büntetőpolitikával kapcsolatos kérdéseket, és a könnyebb megoldást választják, ami pedig nem megengedhető.

Felmerült a vita során egy olyan kérdés, hogy azt, aki figyelmeztet, vagy azt tisztázza, hogy az ügyben nincs bűncselekmény, a vezetők hogy minősítik, úgy-e, mint régen, hogy ennyit és ennyit szervezett be, tehát jó operatív tiszt-e? Komornik elvtárs úgy válaszolta meg, hogy foglalkoznak olyanokkal is, akik az ilyen megoldást alkalmazzák.

Rajnai elvtárs úgy vetette fel, hogy az csak az el nem követett hiba eredménye. A vezetés nem ilyen egyértelmű ebben a kérdésben. A vezetők is küszködnek a hiba %-okkal az állomány felé. Amit Komornik elvtárs többször emlegetett, hogy az állomány nyomása, az állomány által elkövetett hibák, ezt a kérdést úgy kell nézni, hogy a vezetés és az állomány által elkövetett hibák, mert ez kölcsönhatásban van egymással. A vezető is hibás, hogy olyan tényezők vannak még az állományban, amik okozzák a problémákat.

Szerinte amit a jelentésben tárgyalnak, az nagyon hasznos és jó az itteni kollektívának, de nincs olyan cél, hogy az alapszervek felé is kimenjenek, helyette azok a feladatok menjenek ki, amik javasolva vannak. Ismeri Rajnai elvtárs előadásanyagát, és szerinte az előreviszi az állományt, érdemes kivinni. Amit Kerekes elvtárs felvetett, úgy képzelem el, hogy ne szakmai előadás jelleget öltsenek, hanem az alapszervezetek vigyék ki. Akár Rajnai elvtárs anyaga, akár a Tanulmányi Osztály anyaga alkalmas arra, hogy azt a helyi viszonyokra átültessék, és pl. pártnapi előadás legyen. A VB anyagát nem tartja szükségesnek levinni.

Kardos elvtárs:

Véleménye szerint a pártszervezetek – legalábbis jó néhányan – többet tettek, mint ami a jelentésben le van írva. Ezt különösen az elmúlt félév munkájára mondja jellemzőnek. Egy sor helyen ennek a határozatnak levitele, megtárgyalása szerepelt a munkatervben, elsősorban úgy, hogy pártnapon, pártcsoport-értekezleteken megtárgyalják. Abból a szempontból, hogy ezek mennyire sikerültek, hogy most hogy néz ki a helyzet az alapszerveknél – hiányolja a jelentést. Amikor ezt először tárgyalták, arról volt szó, hogy a pártszervezetek vonatkozásában nézzék meg, ez azonban nem zárhatja ki, hogy ugyanakkor szakmai problémákat is felvessenek.

A pártszervezetek foglalkozása sokat segített abban, hogy az állomány megértette és ráirányította figyelmét a büntetőpolitika elvének alkalmazására. Az ezzel a kérdéssel való foglalkozása nem került le a napirendről, habár a korábbi mértékben már nem vetődik fel, de pl. a II/4. Oszt[ály] ebben a félévben is napirendre tűzi. Ez is egy pozitív dolog.

A jelentést magát jónak tartja, csak frissebb példákkal kellett volna kiegészíteni. Rajnai elvtárs beszélt már arról, hogy ez szélesebb kérdés.

A pártszervezetek olyan módon is tudnak segíteni, hogy bizonyos tapasztalatokat, problémákat felvetik az illetékes szakmai vezetőknek. Vagy bizonyos realizált ügyekben a pártszervezet is kezdeményezhet megbeszéléseket.

Ahhoz a kérdéshez, hogy vajon csak az őrizetbe vétellel lezárt ügy számít realizálnak, vagy nem: ő nem arra gondolt, hogy valakiről kiderítik, hogy ártatlan, hanem a figyelmeztetéssel lezárt ügyekre. Sok olyan tapasztalat van, hogy csak az őrizetbe vételt számítják eredménynek, ezért helyes volna a vezetők figyelmét erre is felhívni.

Véleménye szerint ezt az anyagot is valamilyen módon fel kellene dolgozni, ne maradjon csak a VB-n. Jónak tartaná, ha Rajnai elvtárs anyagába bedolgoznák, mert vannak a jelentésben olyan részek, melyeket nem ártana levinni az alapszervezetek felé.

Mérő elvtárs:

Radványi elvtárs, mint a bizottság egyik tagja említette, hogy ez az anyag kb. 6–8 hónapja készült, és ez meg is látszik az anyagon, mert pl. a Vizsgálati Osztályról egy rövid megemlékezés van, ami hibás, mivel azt írják, hogy az őrizetbe vételeknél az osztályidegen elemek aránya 40%-os. Ma már sokkal rosszabb az arány. Hiányolja, hogy az utóbbi 6 hónap munkáját nem értékelték, pedig azóta sokat foglalkoztak ezzel a kérdéssel, és sok segítséget tudtak volna adni az anyaghoz, mert látják, hogy milyen hibákat követtek el, és milyen az ügyek realizálása. Hogy mennyire eredménytelen volt az operatív feldolgozó munka, az bizonyítja, hogy az őrizetbe vettek között igen kevés a hálózati operatív felderítés alapján őrizetbe vett személy. Sokkal alaposabban kellett volna a Vizsgálati Osztály tapasztalataira támaszkodni.

A kérdést, amit feltett Komornik elvtársnak, nem válaszolta meg. Ezt ő céltudatosan vetette fel, mert vannak olyan tapasztalataik, hogy nem nézik meg elég alaposan – különösen vidéken –, hogy célszerű-e a figyelmeztetés, a bűncselekmény

súlyát nem mérlegelik eléggé, súlyos cselekményeknél is csak figyelmeztetnek, ami pedig a törvénysértés egyik oldala. Nem ártana, ha ezt a kérdést a főosztályvezetés napirendre tűznék.

Radványi elvtárs említette, hogy az osztályhelyzet megjelölésével kapcsolatban vannak problémák. Valóban úgy van, hogy náluk a huligánokat mint osztályt említik, ami onnan adódik, hogy maga a huligán is törvényen kívülinek érzi magát. A huligán jelző alkalmazásánál sem megalapozott a vélemény. Az operatív szerveknél sem ártana alaposabban megnézni, hogy mire akasztják rá azt a jelzőt, hogy huligán. Az is politikai kérdés, hogy az emberek kategorizálása hogy történik. Az alapszervük szerepéről: kétségtelen, hogy náluk úgy a szakmai vezetés, mint a pártvezetés (tagja ennek is) részéről voltak komoly erőfeszítések, de még mindig nem mindenki látja, hogy mi a helyes. Pozitívum, hogy most már a középvezetőknel is van törekvés arra, hogy a büntetőpolitika helyesen érvényesüljön.

Kerekes elvtárs:

Egyetért azokkal, akik úgy vetették fel, hogy a jelentés ebben a formában – bár vannak hiányosságai – hasznos, mert a felvetett kérdések és az ezeken való vita segítségükre van abban, hogy álláspontot tudjanak foglalni, hogy mit tettek az alapszervezetek, mit tett a PB [pártbizottság], és látják, hogy milyen feladatok vannak, milyen módszerekkel hajtsák végre azokat. Kialakult egy olyan vélemény, hogy ma már nem az a probléma, hogy a párthatározat elfogadásáért harcoljanak, hanem a végrehajtás helyességéért, részleteiben való végrehajtásáért.

Nagyon egyet ért Rajnai elvtárssal abban, hogy a politika büntető oldala egy kicsit háttérbe szorult. Eddig a munkában az volt a fő hiányosság, hogy a dolgozók jogai voltak háttérbe szorítva, és ilyen oldalról volt a legtöbb törvénysértés, ezért ebben az irányban kellett nagy nyomással élni az állomány felé. Ez azt a veszélyt hozza, hogy elsikkad a másik oldal: az a feladat, hogy megvédjük a proletárdiktatúra rendszerét. Ez nagyon fontos dolog és azt hiszi, hogy amikor felhasználják ezt az anyagot, nem árt foglalkozni vele.

Tanulság még, hogy a pártszervezeteknek, a pártmunkának azt a célt kell kitűzni, hogy a párthatározatot maradéktalanul végrehajtsák, a megalkuvás ellen harcoljanak. Egyet ért azokkal a pozitívumokkal, amiket felvet a jelentés, mert van fejlődés, olyan értelemben is, hogy a realizálásoknál van törekvés arra, hogy az osztályidegen személyekre súlyosnak [sic!] – olyan értelemben is, hogy a megbocsájtás [sic!] elvét alkalmazzák a munkásosztály tagjaival szemben. A vidéki osztályok hibái arra hívják fel a figyelmet, hogy fokozottabban segítsék a vidéki hálózati munkát. Érdemes lesz azzal is foglalkozni, hogy eleget foglalkoztunk-e a büntetőpolitika büntető oldalával. Ő is felveti azt, amivel Kardos elvtárs foglalkozott, hogy a pártszervezetek sokat segítettek, mégpedig nem úgy, mint valami külön szervek. Foglalkoztak a kérdéssel taggyűlésen, sokszor nem is úgy, mint határozat, hanem a szakmai munkához kapcsolva. Az összefonódás nem volt helytelen és nemcsak kampányszerűen, hanem folyamatosan foglalkoztak vele. Ezt úgy vetné fel, mint a jelentés pozitívumait.

A megyék problémáját szándékosan vetette fel, mert a II. Főosztály feladata az is, hogy segítse a vidéki munkát és erre nekik fel kell hívni a figyelmet. Ezzel nemcsak a vidéki állomány fejlődik, hanem a központ is.

Az anyag alkalmazását és a javaslatokat illetően az a véleménye, hogy nem kellene ezt alaposabban kidolgozni előadás formájában, hanem fogadják el ezt a jelentést, mint olyat, ami indokolja azokat a feladatokat, amelyeket az elvtársak felvetettek. Javasolja, hogy a Tanulmányi Osztály előadását vigyék le, ők pedig készítsék fel az alapszervezeteket, hogy úgy szerepeljenek az előadáson, hogy a titkár adjon egy képet arról, hogy náluk mi a helyzet, hogyan álljanak ehhez a kérdéshez, mik a kommunisták feladatai. Az előadás után pedig a pártcsoportok vitassák meg, hogy az előadás alapján náluk mi a tennivaló. Ilyen szempontból tudnak segítséget adni az alsóbb vezetőknek is, mert szűk körben alaposan meg tudják vitatni az egyes gyakorlati végrehajtási problémákat.

Komornik elvtárs:

Radványi elvtárs már kifejtette, hogy ténylegesen nehéz helyzetben voltak, mert sokfelé szűkült az a terület, amit meg kellett nézniük, egyrészt maga a határozat is csak a büntetőpolitika egyes kérdéseit érinti. Itt kapcsolódik Rajnai elvtárhoz: az első pontban a határozat kimondja, hogy nem elég eredményes az ellenséges elemek felderítése. Ezt ők nem tartották mellékes körülménynek a vizsgálat során, csak nem voltak abban a helyzetben, hogy az egész főosztály viszonylatában, néhány osztály tükrében pozitívan vagy negatívan válaszolni tudjanak néhány osztály pártszervezetével való megbeszélés során. Annyit megállapítottak ebben a kérdésben, hogy a határozat megértését tükrözi az is, hogy a munkában elért eredmények vannak, utalnak arra, hogy fokozottan törekszenek az osztályellenség elleni harcra. Erre a 16. sz. parancs²⁸ utasítja is az állományt, és világossá válik az a kategória, amelyik ellenséges, és amely felé a munkát meg kell szervezni. E tekintetben nagyot lépett előre az egész főosztály, hogy a munka a párthatározat követelményei szerint legyen megszervezve.

Mi nehezítette másik oldalon a munkájukat? Örömmel tapasztalta, hogy ez a vitában nem érvényesült, hogy külön mit tett a pártvezetés és külön mit tett a szakmai vezetés. A vizsgálat elején már megállapították, hogy ez egy mesterkélt szétválasztása lenne a kérdésnek, mert egyenlő módon foglalkozik mind a két vonal, csak két módszerről van szó, a pártszervezeti meggyőző, nevelő, a szakmai: utasító módszerrel. Ezt nem lehet külön választani, s nem is volna helyes.

Hogy a vidéki munkával nem foglalkoztak, az nem is volt feladatuk, hogy vidéki viszonylatban is tárgyalják a kérdést. Ő ennél a jelentésnél megpróbálta korábbi hibáját kiküszöbölni, amikor csak a hibákat támadta, most igyekezett a pozitívumokról is tárgyalni. A példákat lehetett volna időszerűbben felvetni.

A hozzászólásából lehet, hogy úgy tűnt ki, hogy a hibákat az operatív állomány hibáinak tünteti fel, az eredményeket pedig a vezetők eredményeinek. A jelentésben úgy próbálta ezt kifejezni, hogy a vezetők „nagyobb részt” nem engedélyezik a helytelen javaslatokat. Az, hogy mit tartanak a vezetők, eredménynek könyvelik el [sic!], csak a hiba ott van, hogy egy csomó munkát arra fecsérelnek, hogy általuk gyanús személyeket figyelnek, és a végén kiderül, hogy semmi bűncselekmény nincs. Hogy milyen módon tudják ezt az állománnyal elfogadtatni, az már más probléma.

Ami az anyag felhasználását illeti, egyetért Kerekes elvtárral. Arra gondoltak, hogy a VB felé tájékoztató jellegű lesz, és a javaslatok is [azt] tükrözik, hogy módját ajánlják a kérdés napirenden tartásának. [sic!]

Kerekes elvtárs:

Javasolja, hogy a VB fogadja el a jelentést, mint olyat, ami részben a benne foglaltakkal, részben azzal, hogy alkalmas alapot adott a vitára, feladatát ellátta, ami ki volt tűzve elé. Nem ártana, ha a határozatban kitérnek arra, hogy jó lett volna, ha a jelentés korábban készül el (Komornik elvtárs: a jelentés ezelőtt 6 hónappal kész volt.) nem volt kész. A novemberi első határidőre nem készült el, viszont amikor januárra kész lett, már nem tudták letárgyalni, mert nem volt hozzá határozati javaslat, Komornik elvtárs pedig beteg volt. Javasolja, hogy állapítsák meg, hogy a fő tanulság az, hogy a párthatározatot az állomány elfogadja, igyekszik munkájában végrehajtani és ezért a fő feladatuk nem a határozat elfogadtatása, magyarázása, hanem a gyakorlati végrehajtásban való segítség.

A határozati javaslattal kapcsolatban javasolja, hogy az 1. pontot úgy módosítsák, hogy az előadást a Tanulmányi Osztály szervezze meg.

Radványi elvtárs:

Nem tudja, hogy szervezzék meg, mert a szakmai oktatásba már nem tudják bevenni.

Kerekes elvtárs:

Az a véleménye, ha a pártszervezeteknek adják oda, akkor önkéntesség alapján vesznek részt, ez pedig szakmai feladat, nagyobb előnye volna, ha szakmai vonalon szerveznék meg, kötelező részvétellel és végrehajtással. Ehhez aztán ha hozzáadják a pártszervezet segítségét is, akkor sokkal több erőt tudnak mozgósítani.

Radványi elvtárs:

Az iskolán kívüli szakmai oktatásba most már nem tudják beiktatni, mivel a vizsgákra készülnek.

Kerekes elvtárs:

Elképzelhető lenne, hogy a szakmai vezető összehívja a beosztottakat, és tart egy előadást osztályértekezlet formájában.

Makádi elvtárs:

Azt javasolja, hogy Rajnai elvtárs előadását tartsák meg a szakmai- és pártvezetők aktívaértekezletén. Rajnai elvtárs előadásában is meg van fogalmazva a főbenjáró bűncselekmény kérdése, ezért nem tartja szükségesnek, hogy két előadás legyen.

Rajnai elvtárs:

Lesz egy országos értekezlet az operatív munkával kapcsolatban, és lényegében ez a kérdés is fel lesz vetve. Még egy előadást emiatt tartani nem érdemes. Azt javasolja, hogy a pártszervezetek kapják meg a két anyagot, és azokat a legközelebbi pártnapon vagy taggyűlésen használják fel, helyi példákkal illusztrálva. Sőt helyesebb lenne, ha az értekezlet után tartanák, és annak anyagát is felhasználnák.

Kerekes elvtárs:

Ezzel egyetért, mert a jövő heti tájékoztatás után júliusban kell egy beszámolót adni a következő oktatás feladatairól és az oktatás munkájáról. Közben folyik a küldöttértekezletek előkészítése. Úgy lehetne ütemezni, hogy a két értekezlet közé essen az előadás. Tegnap volt közbeeső²⁹ titkári megbeszélés, és ott felvetették, hogy a pártválasztások előkészítése és lebonyolítása mellett a szakmai munka megjavítását kell célozza a munka, és így ez a program is beleillik. A lényeg az, hogy a két anyagot felhasználják a júliusban tartandó értekezlet anyagának levitelénél. Tehát a határozatot módosítsák akkor úgy, hogy a differenciált munkával kapcsolatos előadást és a jelentés anyagát a júliusi szakmai értekezlet után viszik le a pártszervezetek, és ezzel segítik a szakmai értekezleten kiadott feladatok végrehajtását.

A határozat 2. pontja véleménye szerint maradhat.

A 3. ponthoz lenne egy megjegyzése. Az utolsó mondathoz meg kell jegyezni, hogy pozitív és negatív oldalait. [sic!] A 2. mondatot javasolja kihagyni, úgy, hogy azzal fejezzék be, hogy „a tanulásokat megfelelő módon ismertessék az állománnyal”.

Javasol még 2 pontot. Az egyik az lenne, hogy egészítsék ki az anyagot a Vizsgálati Osztály észrevételei alapján és a II/1., II/2. osztálynál szerzett tapasztalatok alapján. Esetleg adják az anyagot oda a fenti osztályoknak, hogy olvassák és tegyék meg észrevételüket.

Tervezték a munkatervben, hogy tartanak a szakmai vezetők és titkárok részére értekezletet. Ezt az anyagot ott fel tudnák használni, ugyanis arról lesz szó, hogy a pártszervezetek, hogy segítik a szakmai munkát. Tehát az anyagot felhasználják a szakmai vezetők és párttitkárok értekezletén. (határozat)

Kerekes elvtárs ezután megtartja tájékoztatását a pártválasztásokkal kapcsolatban.

[BFL XXXV (29) 1959/c/2. ő. e. Géppel írt tisztázat.]

3. A Politikai Nyomozó Főosztály Közlekedési Szabotázs Elhárító (II/4.) Osztálya MSZMP alapszervezetének jelentése a párt büntetőpolitikájának érvényesüléséről, 1960. június 15.

MSZMP Belügyminisztériumi
II/4. alapszervezete

Szigorúan titkos!
Tárgy: A büntetőpolitikai
irányelvek „végrehajtásáról”.

Jelentés

Budapest, 1960. június 15.

Az alapszervezetnél a Politikai Bizottságnak a „büntetőpolitika egyes kérdéseiről” hozott határozat végrehajtásával kapcsolatban az alábbiakat állapítottuk meg:

a.) Az elmúlt évben több esetben úgy pártvonalon, mint szakmai vonalon napirenden szerepelt a határozat.

A határozat megjelenése után az osztályvezető elvtárs az alosztályvezetőkkel megtárgyalta, meghatározták az ebből adódó feladatokat, majd alosztályonként alosztály-értekezleteken is meg lett beszélve. Ugyanakkor az alapszervezet pártcsoport-értekezleteken, taggyűlésen behatóan foglalkozott a határozatból adódó feladatokkal és a határozat megértésével. Célunk az volt, hogy megmagyarázzuk az elvtársaknak és megértsük a határozat jelentőségét, a nem tisztázott kérdéseket és az esetleges téves nézeteket felszámoljuk, hogy az elvtársak helyesen – a büntetőpolitikai irányelveknek megfelelően – tudják végezni munkájukat és valóban az ellenséges elemekre dolgozzanak.

1959 februárjában minden alosztálynak jelentést kellett készíteni arról, hogy munkájában hogyan érvényesül a párt büntetőpolitikája, végrehajtották-e az ellenséges elemek között a differenciálást, milyen hibák mutatkoznak a munkában. Figyelembe veszik-e az eljárások megindításánál az osztályhelyzetet, stb. a beadott jelentések után a pártszervezet is megvizsgálta a pártcsoportok ilyen irányú munkáját, és a vizsgálat után azt állapítottuk meg, hogy az elvtársak előtt általában ismert a büntetőpolitikáról hozott párthatározat. Megállapítható volt az is, hogy munkájuk során azt helyesen alkalmazzák. 1958. II. felében már csak elvétele folyt operatív feldolgozó munka ellenforradalmi bűncselekmények miatt. 1959-ben pedig már ilyen ügyben nem is lett dosszié nyitva. Az újabban nyitott dossziékban szereplő ügyek az alosztályok területi sajátosságainak megfelelően alakultak. Kémkedés, csempészés és belső ellenséges elemek ellen. Megállapítottuk, hogy az ügynökséget igyekeztek az elvtársak a tényleges ellenséges elemek ellen fordítani. Azonban ez nem mindenütt volt lehetséges, mert egyes területeken a rossz kiválasztás, a terület nem kellő ismerete, a feltérképezés elmulasztása miatt nem ismerték az ellenséges elemeket. Az ilyen területeken dolgozó elvtársaknál előfordult, hogy az ügynökség a dolgozók hangulatáról, vagy esetenként párttagokról jelentett, egyes esetekben pedig semmit nem jelentett. Ilyen és ehhez hasonló torzulások ellen úgy a Párt, mint a szakmai vezetés határozottan fellépett, és igyekezett az ügynöki munkát helyes irányba fordítani.

A főosztályvezető elvtárs 4-es számú parancsának³⁰ megjelenése után úgy a pártszervezet, mint a szakmai vezetés igyekezett az elvtársak figyelmét a rendkívül fontos munkára felhívni. A pártszervezet pártcsoport-értekezleteken, taggyűléseken két esetben is foglalkozott ezzel a kérdéssel. Legutóbb április 29-én újra napirendre tűzték, és taggyűlésen foglalkoztunk a büntetőpolitikával kapcsolatos kérdésekkel, a veszélyes ellenséges elemekkel kapcsolatos további feladatokkal. Véleményünk szerint az elvtársak ezt a parancsot megértették és jól hajtották végre, mert a még nyilvántartásban nem szereplő, de a veszélyes ellenség fogalmát kimerítő személyeket is igyekeznek felkutatni, nyilvántartásba venni, és velük a 4-es számú parancs alapján foglalkozni. Jelenleg az osztályon 179 ilyen személy van kiválasztva.

A terület jó és gyors megismerése, feltérképezése céljából több pártcsoport vállalta, hogy a hivatalos munkaidőn túl igyekeznek ezt a munkát kollektívan elvégezni. Ilyen munkát vállalt és jól elvégezte a b alosztály pártcsoportja.

b.) A pártszervezet tagjai munkájában – adatokkal bizonyíthatóan – érvényesül az az elv, hogy a dolgozó osztályhelyzetű személyekkel szemben nevelő jellegű intézkedéseket alkalmaznak, amikor a cselekmény csekélyebb súlyú és a kívánt célt ezáltal is el lehet érni. 1959-ben és 60-ban kisebb bűncselekmények miatt a vasút, a hajózás, a légi közlekedés, a posta stb. területeken több személy részesült figyelmeztetésben, vagy leváltásra lett javasolva. Ilyen figyelmeztetés volt legutóbb a Bp. 70-es postahivatalnál, amikor fiatal munkás osztályhelyzetű fiúk minden ellenséges szándék nélkül horogkereszteket rajzoltak. Itt nyilvános figyelmeztetés volt tartva, és véleményünk szerint az ilyen formában megrendezett figyelmeztetésnek igen jó nevelő jellegű hatása

volt, mert amellett, hogy a dolgozók elítélték az elkövetett cselekményt, egyetértettek az intézkedésünkkel is.

Az elmúlt években és ez évben – kisebb bűncselekmények miatt – büntető eljárás lefolytatása, illetve bíróságnak való átadás nélkül 28 személy részesült figyelmeztetésben. Természetesen ezek a személyek mind dolgozó osztályhelyzetű és származású személyek voltak.

A feldolgozás alá vont személyek összetétele az osztályhelyzet szempontjából jónak mondható. A múlt évben a vizsgálatnak átadott, valamint a dossziékban szereplő személyek zömében osztályidegenek. Kivéve az elmúlt évben a repülő alosztály által realizált, fegyveresen megkísérelt repülőgép elrablás miatt eljárás alá vont személyeket, akik sajnos dolgozó osztályhelyzetűek és származásúak voltak, azonban tekintettel az elkövetett bűncselekmény súlyosságára, a bíróságnak lettek átadva.

c.) A büntetőpolitika gyakorlati alkalmazásában torzulásokat, jobb- vagy baloldali elhajlást nem tapasztaltunk. Az operatív munkában még előforduló hibák véleményünk szerint nem sorolhatók a jobb- vagy baloldali elhajlások közé, mert ez sok esetben a hozzá nem értésnek, a rossz kiválasztásnak vagy pedig a terület nem ismerésének a következménye volt.

d.) Az elmúlt években és már ez évben is a pártszervezet – mint ahogy már fent leírtuk – többször napirendre tűzte a büntetőpolitika kérdését. Megvizsgálta az alapszervezet kommunistáinak ilyen irányú munkáját, a tapasztalatokat pártcsoport értekezleteken, taggyűléseken beszélte meg az elvtársakkal, ahol hibákat, hiányosságokat tapasztaltunk arra szakmai vezetés és az elvtársak figyelmét felhívtuk. S mivel a büntetőpolitikai irányelvek ismerete és alkalmazása nélkül nem lehet jó operatív munkát végezni, úgyszólván a pártcsoportok mindennapi feladatává tettük ezzel a kérdéssel való foglalkozást. Szakmai értekezleteken is ezeknek az elveknek a betartására, a hibák kijavítására – azok feltárása mellett – a szakmai vezetés is többször felhívja az elvtársak figyelmét.

e.) Erre a pontra kielégítő választ adni nem tudunk, mivel a feldolgozott ügyeket a II/8. Osztálynak adjuk át, és a bizonyíték elégtelenségét vagy hiányát szabadlábba helyezéseket stb. a II/8. Osztály tudja megfelelően értékelni.

II/4. Alapszervezet Vezetősége

[BFL XXXV (29) 1960/c/2. ő. e. Olvashatatlan aláírással ellátott, géppel írt tisztázat.]

4. A Politikai Nyomozó Főosztály Belső Reakció Elhárító (II/5.) Osztálya MSZMP alapszervezetének jelentése a párt büntetőpolitikájának érvényesüléséről, 1960. június 16.

Belügyminisztérium
II/5. pártalapszerv

Szigorúan titkos!

Jelentés a „büntetőpolitika néhány kérdéséről” szóló KB-határozat végrehajtásáról

I.

A BM II/5. Osztály pártszervezete a „Büntetőpolitika néhány kérdéséről” hozott KB-határozat [sic!] végrehajtását egyik központi feladatának tartotta.

Az alapszervi vezetőségek újjáválasztására készülve a taggyűlési beszámolókból értékeltük e határozat végrehajtását a „Belső reakció elleni harc néhány kérdéséről” hozott határozattal együtt. A taggyűlés beszámolója megállapította, hogy alapjában sikeresen hajtottuk végre szakmai vonalon a határozatot, és a realizált ügyekben, mint pl. a „Hungaricus”, „Péntek”, „Lányi” érvényesült a párthatározat.³¹ Ezekben az ügyekben csak a legfőbb bűnösök kerültek bíróság elé, a többiek felé pedig a figyelmeztetés, illetve a megbocsátás érvényesült. A pártvezetőség a vezetőségválasztás előtt párnapokon, pártcsoport-értekezleteken foglalkozott a párthatározattal és a belőle adódó feladatokkal.

A vezetőség újjáavasztó taggyűlés, valamint a II. Főosztály küldöttértekezlete határozata alapján feladatunknak tartottuk a határozat magyarázatát és megértetését, hogy az elvtársak tudatában olyan változást tudjunk elérni, ami biztosítja a határozat maradéktalan végrehajtását.

II.

Az osztály-pártvezetőség és az alapszervek munkatervében a félév folyamán több olyan munkatervi pont volt, mely e határozat végrehajtását segítette elő.

Így a VII. Kongresszus határozatának feldolgozása, a tömegkapcsolatokkal való foglalkozás, mely a napi politikai kérdésekben való eligazodásban és az operatív munka vitelében adott segítséget.

A 4. számú parancs végrehajtásának biztosítása pártpolitikai eszközökkel szintén szerepelt a munkatervben. A szakmai vezetés megállapítása szerint az operatív munka iránya a különösen veszélyes elemek felé irányult az elmúlt év folyamán. A „Csendőr-ügy” realizálása során 110 volt horthysta politikai detektívet és csendőrnyszertárt vontunk felelősségre.

Különösen az egyes és kettes alapszervek munkatervében szerepel a tömegkapcsolatokkal, valamint a 4-es és 6-os parancsok³² végrehajtásával való foglalkozás.

A 4-es parancs végrehajtása az a. és b. alosztályon³³ dolgozó elvtársakra ró nagy feladatot. A b. alosztályon az első időben nehézségként jelentkezett az, hogy a parancsot késve kapták meg, és vita folyt a pártcsoporton belül a végrehajtással kapcsolatban. A későbbiek folyamán, amikor a nyilvántartó többször visszaadta az anyagokat, hogy nem megfelelőek, egy olyan hangulat lett úrrá, hogy ilyen kívánságot nem tudunk teljesíteni, és félretették a feldolgozásra váró anyagot. Ez ellen a helytelen szemlélet ellen az alapszervek vezetősége és a pártbizalmi felvette a harcot. A 2-es alapszervek vezetősége a februári taggyűlésen a beszámolóban foglalkozott a tapasztalatokkal. A beszámoló az elért eredmények mellett bátran felvetette a hiányosságokat is. „Elsősorban tapasztalatként megállapíthatjuk – mondja a beszámoló –, hogy a parancsot az alosztályvezetés, de az elvtársak sem sorolták arra a helyre, ahová való. Bizonyos fokig lekezeltek, s a feladat végrehajtásának nagyságát nem ismerték fel. Hibát követett el a szakmai vezetés azzal, hogy nem fordított kellő gondot a parancs megjelenése után a feladatok végrehajtásának megszervezésére. A parancs végrehajtásának akadálya, illetve hátráltatója volt a fenti hiányosságokon kívül az egyes elvtársak hozzáállása is.”

E taggyűlés óta a parancs végrehajtása terén jelentős előrehaladást értek el az alosztályon. A vezetőség azon kérést, hogy 5 óra után is maradjanak benn az elvtársak, zömükben magukévá tették.

Az 1-es alapszervek a. pártcsoportjában a parancs végrehajtásával kapcsolatban különösebb probléma nem merült fel. Az elvtársak a parancsot ismerik, s a feladatokat ennek megfelelően hajtják végre.

A többi alapszervekben, illetve pártcsoportban sem merült fel különösebb probléma. Ezekben a helyeken hiba volt, hogy a parancsot későn ismertették, és újból nem tértek vissza a parancs egyes fő kérdéseinek ismertetéséhez. Itt a pártalapszervek sem voltak kezdeményezők.

Az elmúlt félév során realizált ügyek feldolgozását vizsgálva láthatjuk, hogy azok elintézési módja a párthatározat alapján történik. A „Dienes”, „Hólabda”, „Ifjúsági” stb. ügyekben megtalálható az operatív munka különböző árnyalata.³⁴ A bírósági felelősségre vonást csak a legindokoltabb esetekben eszközölték. Sikeresen alkalmazták a bomlasztást, a dolgozó osztályhelyzetűeknél a nevelő jellegű intézkedéseket. A lezajlott fasiszta jellegű röpcédulázások és falfirkálások során 120 fő lett elfogva. A bűncselekményt elkövetők 78%-a 18 éven aluli. Ezek közül csak a legindokoltabbak kerültek felelősségre vonásra. Elsősorban az a. alosztály helyesen a háttér kutatta, és megállapította, hogy a büntetett elkövetők 40%-ának szülei ellenséges elemek. Ezek a szakmai intézkedések azt mutatják, hogy az elvtársak helyesen hajtják végre a párthatározatot.

A pártvezetőség és az alapszervi vezetőségek a fentiekén kívül segítséget nyújtanak a látókör kiszélesítésében egyes elméleti kérdések feldolgozásával is. A félév folyamán több nemzetközi helyzetről szóló pártnapot tartottunk. Januárban összevont taggyűlésen beszéltük meg a Kongresszusból adódó feladatokat, és vitattuk meg az osztályharc kérdéseit. Március óta kéthetenként rendszeres[en] pártaktíva-értekezlet[eket] tartunk, amin részt vesznek a bizalmik, vezetőségi tagok, szakmai vezetők és itt egy-egy fontosabb kérdést beszélünk meg. Rendszeres tájékoztatót adunk a megjelent párthatározatokról. Volt tájékoztató az egyházügyi problémákról, az irodalom, kultúra helyzetéről, a KISZ életéről, stb.

Az egyes alapszervek vezetősége a májusi taggyűlésen több elméleti kérdést dolgozott fel. (pl. a szövetségi politika kérdése, stb.)

1958–59–60-ban az osztályra került új elvtársaknak a munkatervünk alapján konzultációt tartottunk a „Büntetőpolitika néhány kérdéséről” hozott határozatról és a 103/1958-as közös utasításról.³⁵ Erre azért volt szükség, mert ezek az elvtársak nem ismerték ezt a párthatározatot, s az ezzel kapcsolatos parancsot.

A büntetőpolitika gyakorlati alkalmazásában különösebb torzulásokkal nem találkoztunk. Egyes operatív tisztelnél azonban a gyakorlati munka végzése során találkoztunk olyan szemlélettel, mely arra mutat, hogy az elvtárs nem érti megfelelően a határozatot és nem tudja alkalmazni.

Ilyen hiányosság a büntetőpolitikai gyakorlat balról való bírálata. A „Csendő-r-ügy” lezárulása után a 2-es és a 4-es alapszervben többen egyet nem értésüket fejezték ki azon intézkedéssel szemben, mely a további felelősségre vonás beszüntetésére vonatkozott. Így elsősorban a 4-es alapszervben vetette fel több elvtárs, hogy minek a feldolgozó munka, ha nincs őrizetbe vétel. Nem értették meg, hogy a bűncselekményt akkor is dokumentálni kell, ha nem kerülnek bíróság elé a bűnösök. Itt a szakmai és pártvezetés együttes közreműködésével sikerült a helytelen szemléletet felszámolni. Az 1-es alapszervben az április 4-i amnesztia³⁶ során több elvtárs felvetette, hogy nem érti, miért kell a kiszabadult íróknak kulturális területen elhelyezkedni, miért nem mennek segédmunkásnak. Későbbi viták során a helyes álláspontot itt is sikerült tisztázni. A 3-as alapszerv f. pártcsoportjában egy ügy realizálása során egyes elvtársaknál meg nem értés mutatkozott. Egyesek nem értették meg azt, hogy mit jelent a párt azon állásfoglalásának végrehajtása, hogy az ellenforradalmi felelősségre vonás befejeződött.

Értünk el, de nem kielégítő eredményt a nyilvántartás rendezése és finomítása terén. Elsősorban arra törekedtünk, hogy a nyilvántartásban lévő lemaradást számoljuk fel, hogy megkezdődhessen a finomítás. Itt a pártaktívák értek el jó eredményt. (1-es, 2-es, 3-as alapszervben.)

Egyes operatív tiszték gyenge politikai, szakmai felkészültsége hozzájárult ahhoz, hogy nem értik meg megfelelően az ellenséges erők között végbemenő folyamatokat. E bonyolult, összetett folyamatokból csak egyes részjelenségeket általánosítanak. Egyesek az egész ellenséges kategóriát aktív ellenségként értékelik, mások a teljes beleilleszkedést látják. Tapasztalható szubjektívizmus is. Nem kellően ellenőrzött dokumentumok alapján tesznek javaslatot, s ezzel kárt okoznak a belügy és a dolgozók közötti jó együttműködésnek, sértik a párthatározat szellemét. Ilyen eset volt az 1-es alapszervben, az e. alosztály 3-as alapszervében az f. alosztályon. Egyesek magatartásukkal ártottak a határozatnak. (Botrányokozás nyilvános helyen, stb.)

A határozat végrehajtása során hiányosságként mutatkozott az osztály-pártvezetőség és alapszervek munkájában az, hogy nem elég gyorsan reagáltak a különböző problémákra és nem segítették a pártcsoportokat egy-egy felmerült elvi kérdés tisztázásában. Nem kaptunk ebben elég segítséget az alosztályvezetőktől sem. Egy-egy konkrét ügyön keresztül ők tudják a legjobban lemérni a hibát. Tehát ők tudnak jelzést tenni és kérni a pártvezetőség vagy pártcsoport segítségét.

Összefoglalva megállapítható, hogy a I/5. Osztály pártszervezete ért el eredményeket e határozat végrehajtása során. Konkrét esetek vitatása és a politizáló légkör kialakítása során sikerült elérni az elvtársak zöménél, hogy operatív intézkedéseik során a párt határozataiból induljanak ki, és intézkedéseik során azt messzemenően figyelembe vegyék.

Az elkövetkezendő félév folyamán a munkatervben kell rögzíteni e határozat végrehajtásának biztosításával kapcsolatos pártfeladatokat.

III.

A II. Főosztály pártvégrehajtó bizottsága 1959 júniusában megvizsgálta a „Büntetőpolitika néhány kérdéséről” hozott KB-határozat végrehajtását. A vizsgálat tapasztalatairól, az ott hozott határozatokról az alapszervi titkárok nem lettek tájékoztatva, így arról beszámolni, hogy a pártvégrehajtó bizottság határozata hogyan lett végrehajtva,³⁷ nem tudunk.

E jelentést az osztály-pártvezetőség 1960. június 14-i ülésén megtárgyalta.³⁸

Budapest, 1960. VI. 16.

Osztály-pártvezetőség
Kovács György
párttitkár

[BFL XXXV (29) 1960/c/2. ő. e. Kovács György aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat. Az első oldalon a fejléc felett a következő kézzel írt számsor olvasható: „51-I (487) 1960”]

5. A Politikai Nyomozó Főosztály Ipari Szabotázs Elhárító (II/6.) Osztálya MSZMP alapszervezetének jelentése a párt büntetőpolitikájának érvényesüléséről, 1960. június 15.

MSZMP Belügyminisztérium
II/6. alapszervezete

Szigorúan bizalmas!

Tárgy: A büntetőpolitika
néhány kérdéséről

Az ellenforradalmat követően hosszú hónapokon keresztül tisztázatlanság és bizonytalanság mutatkozott az állomány körében a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztály helyzetét, szerepét, feladatait, az ellenség elleni harc irányát és módszereit illetően. A párt igen nagy fontosságot tulajdonított annak, hogy e fontos szerv munkájával kapcsolatos kérdések mielőbb tisztázottak legyenek, és az itt dolgozó állomány eszmeileg tisztázottan, a célt világosan látva harcoljon az ellenség ellen.

Ennek a célnak az elérése érdekében születtek meg azok a jelentős párthatározatok (az állambiztonsági munka bizonyos kérdéseiről, a párt büntető politikájáról, a belső reakció elleni harcról) melyek nagy részben ma is a munka irányának megszabói.

Ezek a párthatározatok megjelenésük után széles körű megvilágításra kerültek a mi alapszervezetünkben is, elősegítették a legfontosabb elvi kérdések tisztázását, majd konkrét parancsokban és utasításokban testet öltve megszabták az állambiztonsági munkának azt a magasabb színvonalra törekvő és töretlen irányát, amely a csapásokat kizárólag az igazi ellenségre összpontosítja. Ugyanakkor a becsületes dolgozó tömegek segítségét igényelve és arra támaszkodva a maga sajátos feladatkörében és eszközeivel a legeredményesebben szolgálhatja a párt általános politikai célkitűzéseinek megvalósulását.

Éppen azért, mert e párthatározatok az egész állambiztonsági munkában nagy fordulatot eredményeztek, és mert állambiztonsági munkánk alapját ezek képezik, e határozatok ismerete és szellemüknek a mindennapi munkában való alkalmazása az állambiztonsági munkában dolgozó minden kommunista számára elengedhetetlen.

A fenti párthatározatokkal megjelenésük óta folyamatosan foglalkozunk, megjelenésük után közvetlenül feldolgoztuk taggyűlésen, pártcsoport értekezleteken. A megjelenő miniszteri, illetve főosztályvezetői parancsok, utasítások után minden esetben

ismételten foglalkoztunk a kérdésekkel, vagy azok egyes részleteivel. A főosztályvezető elvtárs 4-es és 6-os parancsának megjelenése után a pártszervezet vezetősége ismételten megvitatta a párthatározatokat, munkatervünkben rögzítettük, hogy a pártcsoportokban is ismételten feldolgozzuk azokat, hiszen ezen parancsok lényegében a fenti párthatározatok végrehajtási utasításai. A politikai nevelő munka középpontjába ezt a kérdést állítottuk, a tömegekkel való kapcsolat elmélyítése mellett. A pártcsoportok általános felülvizsgálása során minden esetben kitértünk ezeknek a legfontosabb párthatározatoknak az ismeretére és gyakorlatban való alkalmazásának kérdéseire is.

Megállapítható, hogy az elvtársak nagy többsége ismeri a szakmai munkára vonatkozó párthatározatokat, általánosságban, sőt a részleteket illetően is. A határozatokat pártcsoport értekezleteken ismertették és megfelelő módon meg is vitatták. De vannak olyan tapasztalataink, hogy a mindennapi gyakorlati munkában még nem tudatosult eléggé, hogy egyes alapvető parancsok, utasítások teljes mértékben a párthatározatok alapján valósultak és valósulnak meg, lényegében olyan végrehajtási utasítások, melyek a korábbi párthatározatoknak az állambiztonsági munkában való érvényesítésének konkrét módozatait határozzák meg. Ennek az összefüggésnek az ismerete és megértése elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy szakmai munkánk ne hivatalnoki, hanem öntudatos politikai munka legyen. Éppen ennek az összefüggésnek nem elégséges tudatosulása okozhat számos hibát a gyakorlati munkában, és eredményezheti a feladatok helytelen végrehajtását, jelenthet komoly akadályokat a differenciált munkára irányuló törekvéseinkben.

Az eddig leírtakon kívül jelenlegi, június 16-án megtartandó taggyűlésünkön teljesen a jelentésben említett három párthatározat alapján kiadott utasítások, parancsok végrehajtásával fogunk foglalkozni.

Tényként állapítható meg, hogy az alapszervezet tagsága általában nagy lelkesedéssel és lelkiismeretességgel állt hozzá a 4-es számú parancsokhoz a végrehajtásához. Csak szórványosan, egyes esetekben mutatkoztak olyan jelenségek, hogy bürokratikus módon, hivatalnokszerűen vizsgáltak egyes kérdéseket. Pl. az egyik elvtárs veszélyes kategóriába kívánt besorolni egy olyan személyt, akit 14 éves korában diverzió gyanúja miatt 1944-ben a szovjet hadsereg őrizetbe vett, majd 15 évre elítélt. Bár ez kategóriát jelent, de az operatív tiszttelvtárs nem vette figyelembe, hogy cselekményének elkövetésekor 14 éves volt, munkás származású, maga is fizikai munkásként dolgozik, 1950-ben történt hazatérése óta semmi probléma nincsen személyével, stb.

Az operatív munkában ma már igen jelentős mértékben érvényesül az az elv, hogy a nem főbenjáró bűncselekményt elkövetett, munkás vagy dolgozó paraszt osztályhelyzetű bűntettesek ellen nem indítunk eljárást, hanem figyelmeztetésben részesítjük, vagy – súlyosabb esetben – szabadlábon folytatjuk le ellen[ük] az eljárást. Ezek a figyelmeztetések – melynek során figyelembe vesszük az osztályhelyzetet, szociális körülményeket, a társadalomra való veszélyességet, stb. – az esetek többségében igen pozitív hatást váltottak ki mind az érdekeltből, mind a környezetükben lévő családtagokból, ismerősökből vagy munkatársakból. Csak egy-egy ritka esetben fordul elő, hogy ilyen figyelmeztetett személy ismét elkezd, illetve folytatja izgató, uszító tevékenységét vagy más bűncselekményét.

Aktív politikai nevelő munkát igyekeztünk folytatni az olyan esetek megakadályozására, mely az emberek konkrét vizsgálata és elemzése helyett elsősorban a papírok – sok esetben régi és ellenőrizetlen papírok – alapján hozott döntéseket, és ezzel nem egy esetben súlyos problémákat okoztak operatív tisztjeink embereknek, akik nem tudták eldönteni, hogy miért nem utazhatnak külföldre, miért nem engedélyezik valamilyen kérésüket, stb. Ezt a témát taggyűléseink majdnem mindegyikén és az egyéni beszélgetések során is felvetjük, s az ilyen munkavégzés egyre jobban megszűnik az elvtársak gyakorlatában.

Konkrét torzulásokról a büntetőpolitika gyakorlati alkalmazásában nem beszélhetünk. Opportunizmus az osztályellenséges elemekkel szemben nem tapasztalható, inkább – egyes esetekben baloldali túlzások észlelhetők, melyek bizonyos mértékig az állambiztonsági munka jellegéből is adódnak. Ezek az esetenkénti túlzások

viszonylag könnyen leszerelhetők. A származás, osztályhelyzet megítélésében problémák nincsenek.

Az alapszervezet vezetősége tehetségéhez és lehetőségéhez mérten igyekezett minden segítséget megadni a kommunista parancsnokoknak a hibák elleni harchoz a büntetőpolitika helyes gyakorlati alkalmazásáért. Az elmúlt kb. 1 évre visszatekintve nem volt egyetlen olyan taggyűlésünk sem, ahol valamilyen rész kérdésével ne foglalkoztunk volna a szakmai, operatív munká[nak], s mivel az utóbbi idők legfontosabb témája a tömegekkel való kapcsolat és a büntetőpolitika, így ezek egyes kérdései szerepeltek legtöbbit a taggyűlési beszámolóokban.

Deák Zsigmond
alapszervezeti titkár

[BFL XXXV (29) 1960/c/2. ó. e. Deák Zsigmond aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat. Az első oldalon a fejléc felett a következő kézzel írt számsor olvasható: „51-I (486) 1960”]

- ¹ Népszabadság, 1956. november 27. 1.
- ² Zinner, 2001. 197–198., valamint Mikó, 2006. 132–143.
- ³ MOL M-KS 288. f. 30. cs. 3. ö. e. Jegyzőkönyv a megyei főkapitányok és politikai osztályvezetők részére az ORFK-n tartott értekezletről, 1956. december 28. Ezúton is köszönöm Révész Bélának, hogy felhívta a dokumentumra a figyelmemet!
- ⁴ MOL XIX-B-1-r-1912-(549/9)-1957. A Budapesti Rendőrfőkapitány helyettesének 2. számú utasítása. 1957. február 15. (36. d.) Bővebben Mikó, 2006. 153–157.
- ⁵ Zinner, 2001. 198–207.
- ⁶ Baráth–Feitl, 1993. 27. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1957. április 5-i ülésének jegyzőkönyve.
- ⁷ PSZL VI. 765. f. 24. ö. e. Kádár felszólalása a BM pártaktívájának értekezletén. 1957. április 20. Kivonat az 1957. április 20-án megtartott BM pártaktíva jegyzőkönyvéből. Bővebben Huszár, 2003. 55.
- ⁸ MOL M-KS 288. f. 30. cs. 11. ö. e. A PB határozata a büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről. 1957. december 31. Bővebben Zinner, 2001. 294–321.
- ⁹ Uo., valamint ÁBTL 1.6. Tájékoztató a Politikai Bizottság „Büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről” szóló 1957. december 10-i határozatáról. Dátum és iktatószám nélkül. (14. d.) Bővebben Zinner, 2001. 322–327.
- ¹⁰ Uo.
- ¹¹ ÁBTL 4.2. 007/2/1958.1.M.TÜK. Az Igazságügy-miniszter, a Belügyminiszter és a Legfőbb Ügyész 103/1958. számú közös utasítása a büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről. 1958. január 8. (6. d.) Bővebben Mikó, 2006. 139.
- ¹² Uo.
- ¹³ MOL M-KS 288. f. 30. cs. 2. ö. e. Jelentés az MSZMP PB büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről szóló határozatának végrehajtásáról az állambiztonsági szervek munkájában 1958. február 1. és augusztus 1. közötti időben. 1958. október 13.
- ¹⁴ ÁBTL 4.2. 10-22/6/1958. A BM Politikai Nyomozó Főosztálya vizsgálati szervei feletti ügyészi felügyelet miatt a belügyminiszter elrendelte, hogy a politikai nyomozó vizsgálati szervek munkájára vonatkozó valamennyi parancsát a kiadással egy időben küldje meg a Legfőbb Ügyészség Politikai Osztálya vezetőjének. Hasonlóképpen az alsóbb szervek is, tehát a megyei, budapesti rendőr-főkapitányságok Politikai Nyomozó Osztályainak vezetői, a BM II/8. Osztály vezetője a politikai vizsgálati alosztályok nyomozati munkájára vonatkozó valamennyi parancs kiadásáról köteles volt értesítést küldeni az illetékes megyei, budapesti ügyészség vezetőjének. A belügyminiszter 6. sz. utasítása. 1958. július 26. (6. d.) A büntetés végrehajtás anomáliáiról lásd Mikó, 2006. 163–165.
- ¹⁵ MOL M-KS 288. f. 30. cs. 2. ö. e. Jelentés az MSZMP PB büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről szóló határozatának végrehajtásáról az állambiztonsági szervek munkájában 1958. február 1. és augusztus 1. közötti időben. 1958. október 13.
- ¹⁶ Uo.
- ¹⁷ Lásd a 2. számú dokumentumot! BFL XXXV (29) 1960/c/2. ö. e. Jelentés az MSZMP büntetőpolitikája egyes kérdéseiről hozott párthatározat végrehajtásáról, s ezzel kapcsolatban a pártszervezetek munkájáról. 1959. június 12.
- ¹⁸ MOL M-KS 288. f. 5. cs. 188. ö. e. Jelentés a belső reakció elleni harc néhány kérdéséről. 1960. június 21.
- ¹⁹ BFL XXXV (29) 1960/c/2. ö. e. Jegyzőkönyv a Politikai Nyomozó Főosztály pártvégrehajtó bizottságának 1960. április 19-i üléséről.
- ²⁰ CsML MSZMP BM szervek 1962. 10. f. 4. d. 1–3. ö. e. Jelentés a büntetőpolitikai elveink alkalmazása a Politikai Nyomozó Osztály munkájában, 1960. október 21. Köszönöm, hogy Révész Béla erre a dokumentumra is felhívta a figyelmemet.
- ²¹ BFL XXXV (29) 1960/c/2. ö. e. Jegyzőkönyv a Politikai Nyomozó Főosztály pártvégrehajtó bizottságának 1960. április 19-i üléséről.
- ²² Közlekedési Szabotázs Elhárító (II/4.) Osztály, a Belső Reakció Elhárító (II/5.) Osztály, az Ipari Szabotázs Elhárító (II/6.) Osztály, a Mezőgazdasági Szabotázs Elhárító (II/7.) Osztály és a Vizsgálati (II/8.) Osztály. A Politikai Nyomozó Főosztály szervezeti átalakulásairól bővebben lásd: Takács Tibor és Papp István írásait a *Betekintő* korábbi számaiban.
- ²³ Lásd a 11. sz. jegyzetet!
- ²⁴ Értsd: BM II. Politikai Nyomozó Főosztály.
- ²⁵ Sajnos kutatásaim során ilyen dokumentumot nem találtam.
- ²⁶ Komornik Vilmos ekkor a Belső Reakció Elhárító (II/5.) Osztály osztályvezető-helyettese, a II. Főosztály pártvégrehajtó bizottságának tagja.
- ²⁷ Kerekes Pál 1956 novemberétől a BM Politikai Nyomozó Főosztály Személyzeti Osztályán dolgozott. 1958-tól a II. Főosztály pártbizottságának első titkára. 1961 októberétől ugyanitt munkatársként tevékenykedett. ÁBTL 2.8.1. 2650. Radványi Dezső és Kardos Géza fogyatéki anyagát sajnos nem sikerült megtalálnom, vagy nem lehetett egyértelműen megállapítani az azonosságot. Találtam viszont utalást arra, hogy Kardos Géza a II. Főosztály pártbizottságának szervező titkára volt (nem összetévesztendő Kardos Gyulával, aki a BM pártbizottságán volt első titkár 1957 és 1958 között). Makádi Jánosról csak azt tudjuk, hogy 1961 októberében a II/4. Osztályról a II/12. Osztályra helyezték át és ekkor nevezték ki osztályvezető-helyettesnek. ÁBTL 2.8.1. 8989. Rajnai Sándor 1957. május és 1962 júliusa közt a II. Főosztály főosztályvezető-helyettese. ÁBTL archontológia https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:13:449098963555700::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_TYPE:633762%2CELETRAJZ (Utolsó letöltés: 2011. június 21.) ÁBTL 2.8.2.1. 1037. Mérő Károly 1957-től a II/8. Osztályon osztályvezető-helyettes, majd 1960 és 1962 között ideiglenes osztályvezető. 1962. augusztus 15-i hatállyal leszerelik. ÁBTL 2.8.1. 3703.

²⁸ Feltehetően az utóbbi parancsról van szó: ÁBTL 4.2. 6-200/16/1957. A belügyminiszter 16. számú parancsa a BM személyi állomány felülvizsgálására és létszámcsökkentésére. (5. d.) Figyelemre méltó, hogy a BM Személyzeti Főosztálya vezetője, Takács Imre javaslatának értelmében a különböző okok – iszákosság, gazdasági visszaélés, egyéb erkölcsi problémák, vagy nyugdíjazás – miatt elbocsátásra kerülő egykori államvédelmi beosztottak menesztésének idejét máskorra időzítették, mint azokat, akik a forradalom ideje alatti magaratásuk miatt kerültek utcára. Azt indítványozta, hogy a forradalomban kompromittálódott egykori „ávósok” elbocsátását követő 2-3 hónap múlva kerüljön csak sor a többiek menesztésére, hogy az „ellenforradalmi tevékenység” vádjá még csak véletlenül se érhesse a „csak” erkölcsi okok, vagy nyugdíjazás miatt menesztett egykori államvédelmisseket. MOL XIX-B-1-aj 22-890/1957. Jelentés a miniszter elvtárs 16. számú parancsának végrehajtásáról. 1957. május 23. (13. d.)

²⁹ 1957 decemberére alakult ki a BM-pártbizottság szervezeti felépítése. Irányítása alatt hat ún. közbeeső (szakterületenként elkülönülő) pártbizottság (II. Főosztály, ORFK, Kormányország, Légoltalmi Parancsnokság, Anyagi terület, Személyzeti Főosztály), 94 alapszervezet, a KISZ Bizottság és a Közalkalmazottak Szakszervezete működött.

³⁰ Sajnos a parancsot nem találtam meg.

³¹ A „Péntek”, és a „Lányi” fedőnevű ügyek iratait sajnos nem találtam meg. A Mérei Ferenc és társai ellen indított eljárás anyagát a „Hungaricus” fedőnevű dossziékban gyűjtötték össze. ÁBTL 3.1.5. O-10986 és ÁBTL 3.1.5. O-10986/1. Bővebben Gál, 2009. 9–73.

³² Sajnos ezeket a parancsokat a kutatásaim során nem találtam meg.

³³ A II/5. Osztály „a” alosztálya a volt jobboldali pártok tagjai elleni, míg a „b” alosztály a horthysta erőszakszervezetek és fegyveres testületek tagjai elleni elhárítást végezte. Bővebben Takács, 2010.

³⁴ A „Dienes” és az „Ifjúsági” fedőnevű ügyekről sajnos nincsenek közelebbi információim, ilyen címen az ÁBTL őrizetében nem találtam dossziét, illetve dokumentumot. A „Hólabda” fedőnevű ügy egy Békés megyei, 1960 és 1962 közötti ismeretlen tettes által elkövetett „ellenséges, fenyegető, izgató” tartalmú névtelen levélküldési akciósorozat volt. ÁBTL 3.1.5. O-11990.

³⁵ Lásd a 11. sz. jegyzetet!

³⁶ 1959 után, 1960. április 1-jén újabb részleges amnesztiát hirdetett a kormány, ekkor a „felszabadulás” 15. évfordulója alkalmából. Az 1960. évi 10. tvr. alapján szabadultak ki az 1957. május 1-je előtt elkövetett államellenes cselekményekért hat évet meg nem haladó időre elítéltek. Kiszabadultak azok az 1953 előtt elítélt háborús bűnösök is, akik büntetésükből már legalább tíz évet letöltöttek.

³⁷ A „végrehajtva” szó kézzel írva szerepel a dokumentumon.

³⁸ A „megtárgyalta” szó, valamint a dátum kézírással lett a dokumentumra ráírva.

Források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.6. BM Politikai Nyomozó Főosztály iratai

2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

2650. Kerekes Pál

3703. Mérő Pál

8989. Makádi János

2.8.2.1. A III/I. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak iratai

1037. Rajnai Sándor

3.1.5. Operatív dossziék

O-10986. „Hungaricus”

O-11990. „Hólabda”

4.2. Parancsgyűjtemény

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XXXV. Pártarchívumi iratok 1948–1989.

Csongrád Megyei Levéltár (CsML)

MSZMP BM szervek

Magyar Országos Levéltár (MOL)

XIX-B-1-aj Belügyminisztérium, Személyzeti iratok 1953–1990.

XIX-B-1-r Belügyminisztérium, Elnöki Főosztály 1945–1950.

M-KS 288. f. 30. cs. Magyar Szocialista Munkáspárt, Központi Szervei, Politikai Bizottság (Intéző Bizottság), 1956–1989.

M-KS 288. f. 30. cs. Magyar Szocialista Munkáspárt, Központi Szervei, Adminisztratív Osztály, 1957–1966.

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL)

VI. Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések

Nyomtatásban megjelent források

Baráth–Feitl, 1993.

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1957. április 5-i ülésének jegyzőkönyve
In Baráth Magdolna – Feitl István (szerk.): *Az MSZMP ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. III. kötet. 1957. április 5–1957. május 17.* Budapest, Intera Rt., 1993.

Hivatkozott irodalom

Gál, 2009.

Gál Éva: Mérei Ferenc és társai „ellenforradalmi szervezkedése” 1957–1959. In Tischler János (szerk.): *Kádárizmus: mélyfúrások. 1956-os Intézet Évkönyve, XVI.* Budapest, 1956-os Intézet, 2009.

Huszár, 2003.

Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza, 1956. november – 1989. június. 2. kötet.* Budapest, Szabad Tér Kiadó – Kossuth Kiadó, 2003.

Mikó, 2006.

Mikó Zsuzsanna: A forradalom utáni megtorlás bírósági és ügyészségi szervezete, 1956–1961. *Történelmi Szemle*, 2006/1–2.

Takács, 2010.

Takács Tibor: A belső reakció elleni elhárító osztály, 1956–1962. *Betekintő*, 2010/3.
http://www.betekinto.hu/2010_3_takacs (Utolsó letöltés: 2011. május 23.)

Zinner, 2001.

Zinner Tibor: *A kádári megtorlás rendszere*. Budapest, Hamvas Intézet, 2001.